

İTFAİYE TEŞKİLATININ TARİHÇESİ VE KURULUŞ TARİHİ

Özet

İtfaiye; hem yangını kontrol altına alma işlemine, hem de ekipte bulunan personel ve aracına hem de bu hizmeti yerine getiren kuruluşa verilen isimdir. İtfaiye ile özdeşleşen Yangın, İstanbul'un eski belalısı, asırlar boyunca İstanbul'un peşini bırakmamış, şehrin üçte birini yok ettiği olmuştur. Bina sayısının artışına paralel olarak yangınların sayısı da sürekli artar ve 18. y.y. ilk çeyreğinde İstanbul'u kasıp kavuran büyük yangınlar meydana gelir. 1718 yılında tüfekhanede çıkan yangında Yeniçeri Sarayı zor kurtarılır, aynı yıl Tophane'de büyük bir yangın olur ve bir yıl sonra 22 Temmuz 1719 gecesi Gedikpaşa semtinde çıkan yangın yerine gelen Sultan III. Ahmet (1703-30), Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, yeniçeri ağası ve diğer yüksek devlet adamları yangın sırasında "Gerçek Davud'un Tulumbası" ile gösterdiği başarıyı izler. Gerçek Davut'un başarılarını gören Nevşehirli Damat İbrahim Paşa 1720 yılında Yeniçeri Ocağına bağlı olan ve acemioğlanlarından oluşturulan Dergah-ı Ali Tulumbacı Ocağı'nı kurdurur ve Gerçek Davut'u tulumbacıbaşı olarak görevlendirir. Davut, tulumbacıbaşı olduktan sonra "Ağa" ünvanını alır ve daha sonraları Gerçek Davut Ağa olarak anılır.

Yangınlar her yıl bir öncekinden daha tehlikeli olmaya başlaması üzerine Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından 1720 yılında kurulan Dergah-ı Ali Tulumbacı Ocağı, 1826 yılında Sultan II. Mahmut (1808-1839) tarafından Yeniçeri Ocağı kaldırılincaya kadar devam etmiştir. Yerine mahalle tulumbacılığı getirilmiştir. Sürüp giden yangın tehlikesi karşısında askerî tulumbacılar yetersiz kalınca, belediye örgütlerine, kendi idare sahalarında sivil itfaiye takımları kurmaları yetkisi tanındı. Nihayet 1870 tarihli Beyoğlu yangını itfaiye sorununu iyice ortaya çıkardı. 2 Eylül 1874 tarihli nizamname ile İstanbul'da itfaiye alayı kurulmuştu. Türk itfaiyeciliğinin 1874 yılında Kont Edmond Szechenyi ile gelişmeye başladığı söylenebilir. 25 Eylül 1923 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile itfaiye teşkilatı belediyelere devir edilince modern itfaiye teşkilatına doğru adım atılmış oldu. Bugün Belediye teşkilatı olan her yerde itfaiye teşkilatı bulunması yasal bir şart olmasına rağmen özellikle Büyükşehir olmayan illere ait ilçe ve belde belediyelerinin bazılarında itfaiye teşkilatı bulunmamaktadır.

1. Giriş

İnsanlığın var olması ateşin icadını da beraberinde getirmiştir. Ateşin icadı ve insanlığın var olması da ateşin kontrol altında tutulması sorununu beraberinde getirmiştir. Ateşin kontrolü ve denetim altında tutulması için bazı birimlere ihtiyaç duyulmuştur. Bir ihtiyaç olarak ortaya çıkan itfaiyecilik teşkilatının tarihine bakıldığında ise ilk olarak Roma dönemi İmparatoru Augustus (M.Ö.63-M.S.19) karşımıza çıkmaktadır. İnsanlık tarihindeki ilk resmi itfaiye teşkilatını milattan sonra 6'ncı yılda Augustus kurmuştur. 7000 kişilik gece bekçileri, söndürme birlikleri ve su taşıyıcılarından oluşan kuran Roma İmparatoru, günümüze kadar gelişerek gelen ve sistematik bir hal alan itfaiye teşkilatının ilk adımını atan kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arapça'da itfa kelimesi “yok etme, yangını kontrol altına” alma anlamında kullanılır. İtfaiye ise; hem yangını kontrol altına alma işlemine, hem de ekipte bulunan personel ve aracına hem de bu hizmeti yerine getirilen kuruluşa verilen isimdir. Osmanlı Devleti'nde yangına müdahale etme bu ad altında 19. yüzyıldan itibaren teşkilatlandırılmıştır. İtfaiye birimleri, bütün ülkelerde kabul edilmiş en bilinen acil durum birimidir. İlk kuruldukları yıllarda sadece yangın söndürme mücadelesi gibi az sayıda bir görev alanına sahip bu kuruluş, günümüzde başta yangına müdahale olmak üzere, her alanda arama kurtarma faaliyetleri, afet ve acil durum koordinasyonları ve müdahaleleri, acil yardım hizmetleri, tehlike önleyici faaliyetler, halkın acil durumlara karşı eğitimi vb. görevler olmak üzere daha yaygın bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Türkiye'de İtfaiye denince ilk akla gelen il olan İstanbul yüzyıllarca işgal edilmiş, yağmalanmış, depremlerde yerle bir olmuş, ama yangından çektiği kadar hiçbir şeyden çekmemiştir. Yangınlarda şehrin yarısı hatta yarısından fazlası yok olmuştur. **“İstanbul'un yangını, Anadolu'nun salgını”** herkesçe tekrarlanan bir tekerleme haline gelmiştir. Halk arasında **“Edirne sudan batacak, İstanbul ateşten yanacak”** şeklindeki söylentiye inananların sayısı her yangından sonra artmıştır. Sultan II. Mahmut (1808-1839) zamanındaki bir depremden sonra, şair Keçecizade İzzet Molla (1785-1829) bir şiirinde, **“Ya Rabbi, sen bize hareket-i arz(deprem) felaketi verme, bize alıştığımız yangın afeti kâfi”** demektedir. Bazen hem deprem hem de yangın iki koldan İstanbul'u tahrip etmiş, büyük yangınlardan sonra şehrin dokusu tamamen değişmiştir. Onlarca kez şehrin üçte birini yok eden yangınlar için **“İstanbul'un yangını olmasaydı, evlerin eşiği altından olurdu.”** sözü dillere pelesenk olmuştur.

İstanbul'da Bizans Dönemi'nde de büyük yangınlar olmuştur. Milattan sonra(M.S.) 532 yılında Nika Ayaklanması olarak bilinen büyük yangınlardan biri yaşanır. Yangında, Büyük Saray'ın bir bölümü ile hipodrom civarından (Sultanahmet) Langa (Fatih'te bir semt) sahiline kadar olan bölüm tamamen yanar. Ekonominin ve ticari ulaşım merkezlerinin önemli bölgelerinden olan Haliç'teki limanlar çevrelerindeki sur ve mendireklerle korunaklı olmalarına rağmen, bir kısmı burada başlayan, diğerleri de buradan beslenen yangınlar limanlara büyük zararlar vermiş, yaşam koşullarını sekteye uğratmıştır. Çünkü burada sadece limanlar değil, malların yüklenip boşaltılması kolay olsun diye genellikle kıyı şeridinde inşa edilmiş olan ahşap depolar ve tahıl ambarları da yok olmuştur ki İstanbul, Haçlı Seferleri sırasında da birkaç kez yakılır.

Osmanlı Dönemi'nde, 10 Eylül 1509 yılında meydana gelen ve halk arasında Küçük Kıyamet (Kıyamet-i Suğra) olarak adlandırılan depremde şehir büyük yıkım yaşar. İstanbul ve Pera'da hasar görmeyen ev kalmaz. Sultan II. Beyazıt (1481-1512) evsiz kalanların soğuktan etkilenmemeleri için şehrin yeniden imarını başlatır. Hızlı yapılabildikleri, ucuza tamamlandıkları, sıhhi oldukları ve depreme karşı daha dayanıklı oldukları için ahşap yapılar yaygınlaşır. Yalnız sıradan evler değil, konaklar ve saraylar da ahşap malzeme kullanılarak inşa edilmeye başlanır. Birbirine bitişik olan ahşap yapılar özellikle **“pathican mevsimi”**ndeki (Haziran-Temmuz) yangınlarda birbiri ardınca yanıp kül olur. Cibali Yangını, Hocapaşa Yangını, Büyük Beyoğlu Yangını, Aksaray Yangını, Çırçır Yangını, Hasköy Yangını gibi yangınlarda birkaç mahallenin birden yok olduğu yangınlar yaşanır.

İstanbul yangınları, evsiz kalanlar için “**kızıl kıyamet**” yağmacılar ve kopuklar için “**kızıl bayram**” olur.

Sık aralıklarla meydana gelen yangınlarda binlerce ev yanar, çok sayıda insan ve hayvan ölür. Küçük bir tedbirsizlikle çıkan yangınlar, kısa zaman içinde şehrin büyük bir kısmını kül yığını haline getirir. Kontrol altına alınamayan yangınlar dört beş koldan yayılıp günlerce devam eder, geceler gökyüzüne yükselen alevler ışıklı gündüzlere; gündüzler ise yayılan siyah dumanlarla karanlık gecelere dönüşür. İstanbul yangınları sadece binaları küle çevirmek ve can almakla kalmaz, aynı zamanda siyasal sonuçlar da doğurur. Yangın nedeniyle yeniçeri ağaları sürgüne gönderilir, sadrazamlar görevlerinden alınır, padişahlar uykusuz kalırdı.

Yangınları önleyebilmek amacıyla ilk çare olarak cezaların artırılması düşünülmüştür. Bir dönem evinde yangın çıkanların asıldığı belirtilmektedir. Eski Saray’da 1539 tarihinde meydana gelen yangına kadar bir ev veya dükkânda yangın çıkarsa sahibinin asıldığı ama eski sarayda çıkan yangından sonra bu uygulamaya son verildiği bilinmektedir.

Osmanlı döneminde yangınlar çoğunlukla dikkatsizlik, acemilik ve ihmaller sonucu çıkmıştır. Evlerin ısınma sistemleriyle mutfaklarda meydana gelen kazalar, ateşe dayalı üretim yapan imalathanelerdeki hatalar, kahvehane veya bekâr odalarında içilen tütün artıklarının söndürülmeden atılması, çeşitli büyüklüklerde yangınlara sebebiyet vermiştir. Kasten çıkarılan yangınlar ise genellikle efendilerinin görüşleriyle ters düşen topluluklar, hırsız ve mal kaybına zarar vermek isteyen kişiler tarafından intikam alma düşüncelerinden ileri gelmiştir.

Yangınlar her yıl bir öncekinden daha tehlikeli olmaya başlaması üzerine, yangınları önleyici tedbirler artırılır. Birçok kez ferman çıkarılmış, Sultan II. Selim Dönemi’nde (1556 -1574) Eminönü’ndeki Yahudi mahallerinde 1569 yılında çıkan yangın, hızla yayılıp yüzlerce ev ve işyeri kül olur. Yangınların devam etmesi neticesinde 1 Haziran 1572’de çıkarılan ferman ile her evde yangın söndürmede kullanılacak merdiven ve su fıçısı bulundurulması buyrulur. Yangınların çoğunluğu ocaklardan ve bacalardan çıktığı için Rumeli’den gelen acemi ustalara ocak yaptırılmaması istenir. Alınan tedbirlerin yetersiz kalması üzerine Sultan III. Murat, 12 Mart 1579 tarihinde bir fermanla halkın evlerinde bir merdiven ve su dolu fıçı bulundurmasını, herkesin yangını söndürmeye yardım etmesini ve tehlikeli yerlerin görevliler tarafından kontrol edilmesini emreder. Fermanı, Reşat Ekrem Koçu günümüz Türkçesiyle vermektedir:

“İstanbul Kadısına Hüküm ki; İstanbul arada sırada yangınsız olmuyor. Yangını çıkar çıkmaz önlemek için ne gerekirse, her şeyden mühimdir. İstanbul ahalisinden herkes, evinin damına kadar ulaşacak bir merdiven bulunduracaktır. Ve yine herkes, evinde bir fıçı dolusu su bulunduracaktır. Bir yerde yangın çıktığı gibi, oradan kimse kaçmayacaktır. Herkes adamları ve komşuları ile yeniçeriler ve sair halk yetişinceye kadar yangını söndürmeye çalışacaktır. Her iki üç ayda bir, bilhassa yangın tehlikesine fazla maruz bulunan yerler teftiş edilecektir. Evlerinde merdiven ve su dolu fıçı bulunmayanlar tutulup subaşıya teslim edilecek ve cezaya çarptırılacaktır.”

İstanbul’da, 16. yüzyıla kadar yangın söndürmekle görevli bir teşkilat yoktur. Yangın söndürme araç ve gereçleri Bedesten’de durur ve yangın olduğu zaman kim gelirse bunları alıp yangın söndürmeye giderdi. 1509 yılındaki büyük depremde sonra ahşap binalarla birlikte yangınlar artmaya başlamış ve 25 Ağustos 1515 günü sabaha karşı Bedesten’de bir bozahanede başlayan yangında, kimin ne yaptığı belli olmayan bir kargaşa içinde İstanbul’un büyük bir bölümü yanmıştır. İstanbul’da bunun üzerine, kargaşalığı ve belirsizliği önlemek için Yavuz Sultan Selim (1512-1520) yangınları söndürmekle Yeniçeri Ocağı’nın bir bölümü olan Acemioğlanları ilk kez 1515 yılında görevlendirmiştir. Yeniçeriler, bu tarihten itibaren 1720 yılına kadar İstanbul’da yangın çıktığı zaman, şehremini(belediye) tarafından temin edilen ve yeniçeri odalarında duran kanca, balta, su kovası gibi yangına müdahale aletleri ile

yangınları söndürmüşlerdir. Gerektiğinde Yeniçerilere Acemioğlanları Ocağı da yardım etmiş, yangın söndüren Yeniçerilerle Acemioğlanların başarılı olanları ödüllendirilmiş ve içlerinden fazla başarılı görülenler terfi ettirilmiştir.

2. İtfaiye Teşkilatının Kuruluşu

2.1. Tulumbacı Ocağının Kurulması:

Türkiye’de bugünkü itfaiye teşkilatlarının kurucusu ve itfaiyecilerin piri olarak ‘**Gerçek Davut**’ bilinir. İstanbul’da ilk tulumba, 1716 yılında Davut tarafından yapılmıştır. Asıl adı Davut olan Gerçek Davut, **1715 yılında** 10 kişilik ailesiyle Fransa’dan İstanbul’a gelir ve Galata’ya yerleşir. Fransız asıllı olan Cevahirci Marşan, Davut’u Fransız Elçiliği’ne gammazlar, onu zehirleyerek öldürmek isterler ama başaramazlar. Kaptan-ı Derya İbrahim Paşa ile gönüllü olarak Venedik Seferi’ne katılır ve üstün başarı gösterir. Seferden dönüşte Müslüman olur. Müslüman olduktan sonra, Davut yerine benzer bir isim olan ‘**Davut**’ ismini alır ve daha sonra da başına ‘**gerçek**’ sıfatı eklenir.

Gerçek Davut’un ailesiyle birlikte gelip yerleştiği İstanbul’da, bina sayısının artışına paralel olarak yangınların sayısı da sürekli artar ve 18. yüzyılın ilk çeyreğinde, İstanbul’u kasıp kavuran büyük yangınlar meydana gelir. 1718 yılında Tüfekhane’de çıkan yangında Yeniçeri Sarayı zor kurtarılır ve bir yıl sonra, 22 Temmuz 1719 gecesi Gedik Paşa semtinde ve 16 Ocak 1720 Tophane’de büyük bir yangın olur. Yangın yerine gelen Sultan III. Ahmet (1703-1730), Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, yeniçeri ağası ve diğer yüksek devlet adamları yangın sırasında Gerçek Davut’un tulumbası ile gösterdiği başarıyı izler. Gerçek Davut’un başarılarını gören Nevşehirli Damat İbrahim Paşa **12 Mayıs 1720 (4 Recep 1132) yılında**, Yeniçeri Ocağı’na bağlı olan ve acemioğlanlarından oluşturulan **Dergâh-ı Ali Tulumbacı Ocağı’nı kurdurur** ve Gerçek Davut’u tulumbacıbaşı olarak görevlendirir. Emrine 50 yeniçeri, bir çorbacı (tabur kumandanı), bir çavuş, bir çavuş yamağı, bir kâtip, bir ocak kethüdası (ağa yardımcısı, ikinci ağa), kışla ve bina verilir. Davut, tulumbacıbaşı olduktan sonra ‘**ağa**’ unvanını alır ve daha sonraları **Gerçek Davut Ağa** olarak anılır.

Gerçek Davut’un hayatına dair bu temel çerçevenin teferruatına dair bilgilerimiz yeni araştırmalarla artmıştır. Bu manada hakkında bilgi sahibi olduğumuz ilk aile üyesi, Gerçek Davut’un Sadık Ali Ağa isimli oğludur. Kenan Yıldız, şer’iye sicillerinin esas olarak tulumbacı şeritçileri esnafı teşkilatı ve faaliyetleri hakkında kaleme aldığı makale; Davut’un oğlunun bu esnada kethüda tayin edildiğini(1726) ve babasının vefatıyla tulumbacıbaşı olduğunu (1733) tespit etmiştir. Tereke kayıtları vasıtasıyla ailenin kadın üyelerine dair de yeni bilgiler bulunmuştur. Gerçek Davut’un ocağın önemli görevlerini evladına tahsis ettirdiği, bu nedenle tulumbacıbaşılığın ve ocak kethüdalığının torunları üzerinden ilerlediği görülmektedir ki, Davut Ağa’nın oğlunun ardından torunu İbrahim Ağa’nın da tulumbacıbaşı olduğu bilinmektedir. Gerçek Davut’un Sadık Ali Ağa’dan başka bugüne kadar tespit edilemeyen bir oğlunun daha olduğunu ortaya çıkılmaktadır. Söz konusu belgeye göre Gerçek Davut’un oğlu, babası hayattayken 28 Haziran 1731 tarihli arzuhâliyle Müslüman olmak istediğini bildirdi. Bu talebi kabul edildi ve gerekli ihşanda bulunulduktan sonra İsmail adı verildi. Arzuhalden bütün aile fertlerinin Davut ile aynı anda Müslüman olmadığı da anlaşılmaktadır. Gerçek Davut ve ailesinin geldiği yer olarak “Felemenk” diyarına atıf yapılır. Gerçek Davut, 1720 yılında kurulan Dergâh-ı Ali Yeniçeriler Tulumbacı Ocağı’nda, tulumbacıbaşı olarak ölümüne değin (1733) görev yapmıştır. Mezarı Haseki Hastanesi içinde kaldığından ve ortasına dikilen çitlembik ağacı çok büyüdüğünden, mezar 1963 yılında Edirnekapı İtfaiye Şehitliği’ne nakledilmiştir.

İlk tulumbayı yapan ve ilk tulumbacıbaşı olan Gerçek Davut’un, günümüzde Edirnekapı Şehitliği’nde bulunan mezar taşının üzerindeki yazı, önemli bir tarihi belge niteliğindedir ve Gerçek Davut’un hayatını anlatmaktadır. İtfaiye teşkilatının kuruluş yılına da başka bir söze gerek kalmayacak şekilde de açıklık getirmektedir.

“Dergâh-ı Ali yeniçerileri tulumbacıbaşısı merhum Davud-ı Gerçek ruhiçin fatiha...

Aslında frengistandan olup kendüye hidayet ve İslamla beşaret olunup on neferiyal ve evladiyla arzu-yı İslam ve 1128’de (MS 1715) gelüp, Galata’da sakın ve kendisini, Cevahirci Marşan nam Frenk, Françe elçisine gamz ve ahz ve tesmim-i murad edüp mümkün olmayup halasından sonra Kapudan İbrahim Paşa ile hasbi Venedik seferine gidüp azim yararlılığı ve Venedik Donanması’na tiz-destliği ve mahareti ile bin dokuz yüz altmış dört pare topu cüz’vaktide nişandan atup üzerine gelenin direği sıyınup bazı gark olup mahareti zahir ve gelüp din-i Muhammedi’ye meşgul ve tersane önünde erişüp muhterik kalyona nazar ve tulumba icad edüp bin yüz otuz tarihinde (MS 1718) Tüfekthane’den zuhur eden harik-i kebirde tulumbası “halas-ı Ağakapısı” olmakda nef’i ve tarih’i mezburda Tophane harikinde dahi nice faidesi müşahade olundukta bin yüz otuz iki senesinde (MS 1720) Vezir İbrahim Paşa bi-ruus-i hümayun yüz yirmi akçe yevmiye ile kendüyi ser-tulumbacıyan-ı Dergah-ı Ali ve yevmi on beşer akça ile elli aded nefer tayin ve yevmi otuz akça ile bir çavuş yamağı ve yirmi akça ile bir katip ve altmış akça ile ocak kethudalığı ve kışla ve bina neferatı yüz elli adede tekmiil ve ortalarına on kıyye lahm ve yetmiş beş çift nan-ı aziz yevmiye ve doksan akça yevmiye nevbetçi taamiyesi ve tayin-i hortum ve tulumba için ağalığa yevmi kırk akça terakki ve neferlerinden biri cebeci tulumbacı ağası ve biri topçu tulumbacı başısı ve yirmi dokuz akça ekmek ile odabaşı cerağ olmuştur, 1146 (MS 1733).”

Ocağın kuruluşuyla ilgili tespit ettiğimiz ilk belge, Nevşehirli İbrahim Paşa’nın tulumba ve Gerçek Davut’la ilgili arzı ve III. Ahmed’in konuya dair Hatt-ı Hümayunu’dur. İbrahim Paşa’nın arzı, Tulumbacı Ocağı’nın kuruluşuna giden süreç açısından ayrıca önem arz eder. Buna göre İstanbul’da gerçekleşen yangınların söndürülmesi için yeni icat edilen tulumbanın bir iki defa kullanıldığı ve ziyadesiyle faydasının görüldüğü vurgulanmaktadır. Akabinde gerektiğinde kullanılmak üzere ocaklardan birine verildiği takdirde bu aletin kullanışını bilmedikleri ve mahir olmadıklarından ayrı bir nizamla kurulması için defterdar tarafından hazırlanan defterin takdim edildiği bildirilir. Sonrasında ise yapılacak bu işin “zaman-ı saltanatlarında bir büyük eser” ve kıyamete kadar hayra vesile olacağı belirtilir. Bunların yanında meselenin mali boyutuna dair bilgiler de verilir. Ocağın kurulmasına taraftar olan Nevşehirli, bu husustaki çalışmaların bütçeye fazladan bir yük getirmeyeceğini göstermek adına ulufelerin ocaklıların mahlûllerinden verileceğini ve senelik 1.200 kuruş tutacağını özellikle vurgular.

III. Ahmed, Nevşehirli’nin arzına yazdığı cevabi Hatt-ı Hümayunu’nda tulumbanın icadından beklenen faydayı kabul ederken, Tulumbacı Ocağı hakkında Sadrazamın arzında zikredilmeyen hususlara dair bilgiler de verir: *“Tulumba icadı bir eser olup du’a-yı ba’s olacağı emr-i mukarrerdir. Tulumbacıbaşı Azeb Kapısı’nda olmayıp İstanbul yakasında olması suhulet görünür. Karşı yakaların ihrakı tez def’olup güçlük yoktur. Eğer Tersane için ol tarafda bulunmaları münasip görülmüş ise nitekim değildir.”*

Bu ifadelerden ocağın yerinin şifahen müzakere edildiği anlaşılmaktadır. Zira Sadrazamın arzında ocağın nerede kurulacağıyla ilgili bir bilgi yoktur. III. Ahmed’in de zikrettiği üzere Tersane Yangını’ndan dolayı olsa gerek Azap Kapı’nın müzakerede öne çıktığı, ancak o tarafın yangınlarının daha kolay söndürüldüğünden dolayı Ocağın İstanbul (Sur içi) sınırları içinde merkezi bir yerde kurulması kararlaştırılmıştır. Nitekim Ocak ve tulumbacıbaşının adresi “vasat-ı şehir” olarak tarif edilen Şehzadebaşı’ndaki Acemioğlanları Kışlası’nın yanı olacaktır.

Tulumbacı Ocağı Nizamnamesi, ocağın kuruluş tarihiyle ilgili net bir tarih tespitini mümkün hale getirmektedir. Zira zabitan ve nefer sayıları, maaşları, diğer harcamalar ve esasları ihtiva eden söz konusu nizamname, 4 Recep 1132 yani 12 Mayıs 1720 tarihlidir. Dolayısıyla bu, Tulumbacı Ocağı’nın bu tarihte kurulduğunu göstermektedir.

Nizamnameye göre; Tulumbacı Ocağı'nda zabitan sınıfı diyebileceğimiz 6 kişi vardır. Bu isimler 120 akçe ile bir tulumbacıbaşı, 60 akçe ile bir odak kethüdası, 30 akçe ile bir odabaşı, 26 akçe ile bir çavuş, 24 akçe ile bir çavuş yamağı, 20 akçe ile bir kâtipten müteşekkildi. Bu isimlere ek olarak 15'er akçeden 50 nefer tulumbacı olması kararlaştırılmıştır. Yine ocağın ihtiyaçları için 10 okka et ve 75 çift ekmek verilmesi de düzenlenmiştir. Nöbetçilerin yemeği, sakaların kıyafetleri ve tamiri için de ayrıca 90 akçe ayrılmıştır. Gerçek Davud'un yaptığı 7 adet tulumba kullanılmak üzere cebeci ve yeniçeri ocağına verildiği takdirde daha önce kullanılmayan "san'at-ı cedide" olduğu için sorun çıkacağına değinilmiştir. Nizamname'nin satır aralarında daha önceki yangınlarda yaşanan problemlere dair de bilgilere ulaşmak mümkündür. Buna göre eskiden beri su temini için kullanılan sakaların lazım olduklarında bulunmadıkları, yangın zamanı insanların denk geldikleri sakaları su temini için meşgul ettikleri ve asıl işlerini yapamadıkları; cebeci ve yeniçeri ocağından tayin edilen neferlerin de su taşımak için gerekli aletlerinin olmadığından zamanında su temin edemedikleri işaret edilen hususlardandır.

KURUMU	GÖREVLİ	SAYISI	YEVMIYESİ (Akçe)
YENİÇERİ TULUMBACI OCAĞI	Tulumbacıbaşı	1	120
	Kethüda	1	60
	Odabaşı	1	30
	Çavuş-ı Evvel	1	26
	Çavuş-ı Sâni	1	24
	Kâtip	1	20
	Tulumbacı	150	2.250
CEBECİ OCAĞI	Tulumbacıbaşı	1	45
	Odabaşı	1	25
	Çavuş	1	20
	Cerrah	1	20
	Karakullukçu	1	18
	Tulumbacı	104	1.560
TOPÇU OCAĞI	Tulumbacıbaşı	1	45
	Odabaşı	1	25
	Çavuş	1	20
	Cerrah	1	20
	Karakullukçu	1	18
	Tulumbacı	35	525
TOP ARABACILARI OCAĞI	Tulumbacıbaşı	1	45
	Odabaşı	1	25
	Çavuş	1	20
	Cerrah	1	20
	Karakullukçu	1	18
	Tulumbacı	25	375
TERSANE-İ ÂMİRE	Tulumbacıbaşı	1	45
	Odabaşı	1	25
	Vekilharç	1	25
	Tulumbacı	60	900
BOSTANCI OCAĞI	Tulumbacıbaşı	1	45
	Odabaşı	1	25
	Vekilharç	1	20
	Tulumbacı	60	900
YEKÜN		461	7.354

KAYNAK: BOA, C. BLD, nr. 67/3319; MAD.d, nr. 3338, s. 61-62

Bu problemlerin önüne geçmek için Gerçek Davut'un idaresinde tulumba işinden anlayan amele, saka ve nefer yazılması ve müstakil bir ocak kurulması gerektiği

anlatılır. Sakalarla ilgili olumsuz bir durum yaşanmaması için yeni yazılacak sakaların yangın zamanı sadece ocak tulumbaları için su taşımaları ve diğer su getiren sakalarla karıştırılmamaları için bir “kisve-i mahsusa” yani özel bir kıyafet giymeleri vurgulanır. Nizamname’de izah edilen bir başka husus ocak neferlerinin nerede duracağı konusudur. Evvela saka ve tulumbacıların dağınık yerlerde ikamet ettikleri takdirde yangına müdahalede gecikme yaşanacağı belirtilerek tulumbacıbaşının sakin olduğu bir yerde ve ulaşım kolaylığı açısından şehrin ortasında bir yer olması gerektiği ve bu yüzden Şehzadebaşı’ndaki acemioğlanları odalarının yanında yapılacak bir binada bulunmaları kararlaştırılmıştır. Üstelik kışladakilerin hem de zaruri olarak başka yerlerde oturanların yangın zuhuruunda tulumbacıbaşının sakin olduğu mahalde bir boru çalınmak suretiyle toplanması sağlanacaktır.

Nizamnameye göre tulumbacıların maaşları, acemioğlanlarıyla birlikte verilecek ve bunun için tulumbacıbaşıya teslim edilecektir. Yine ulufe tevzii ve mahlûllerindeki asıl yetkilinin tulumbacıbaşı olduğu, tulumbacı neferlerinin cezalandırılması gereken bir hususta ulufelerin acemioğlanlarıyla beraber ihraç edildiği gerekçesiyle onların herhangi bir müdahalesine meydan verilmemesi vurgulanıyordu. Maaşları cebeci ve yeniçerilerin mahlûllerinden verilecek ocak neferlerini Gerçek Davut kendisi seçecek ve defterini daha sonra teslim edecektir.

Ocağın teşkilatıyla ilgili alınan kararlar ve yazılan neferlerin ardından kışlanın hazırlanması için hummalı bir faaliyet yürütüldüğü görülür. Ocak kışlasının yapılacağı yer hususunda Azapkapı ve Şehzadebaşı seçenekleri müzakere edildiği ve Şehzadebaşı’nda karar kılındığı kaydedilmiştir. Ocak binasının hazırlanması için çalışmalara hemen başlandığı anlaşılmaktadır. Bu husustaki ilk belge, Acemioğlanı Meydanı’nda muhtemelen tulumbacı ocağı neferlerinin malzemelerini koydukları ve tamirat işlerini göreceği bir bina olan “karhâne”nin 21 Mayıs 1720 tarihli 300 kuruşluk tamir masrafı hakkındadır. Tulumbacı neferlerinin karhâne tamirinden 8 gün sonra Acemioğlanı Meydanı’nda inşa edilen binaya nakledilmesi sırasında çıkan masraf kaydı, ocağın binalarının tamamlanmasında vakit kaybedilmediğini gösterir.

1722’de Tulumbacı Ocağı Kışlası’yla ilgili bir diğer ciddi inşa faaliyetinin yürütüldüğü görülür. Bu minvalde Gerçek Davut’un arzuhalı önem arz eder. Tulumbacıbaşı neferlerin kaldığı kışlaların dar olması hasebiyle bazı neferlerin kış günü dışarıda sofalarda yattığını ifade etmekte ve kışla yanında bulunan boş arsanın kışlaya dâhil edilerek yeni bir bina yapılmasını istemektedir. Gerçek Davut’un isteği üzerine mimar ağa, söz konusu boş arsanın ahvalini öğrenmek için keşfe gönderilmiştir. Yeniçeri ağası tarafından tayin edilen baş tüfekçi ile mimar ağanın keşfi neticesinde arsanın mirîye ait olduğu tespit edilip, ihtiyaç olan binaların yaptırılmasına karar verilir. Mimar Mehmed Ağa’ya göre ocağın tulumbalarını ve bunlarla ilgili aletleri koymak için 6 büyük bodruma, iki katlı olmak üzere önleri sofa ve dehlizli 3 oda, suları olmadığı için bir su kuyusu, personel için abdesthane ve musluk ihtiyacı vardır. Mimar ağa bahsi geçen binaları kısa sürede tamamlayıp, teslim etmiştir.

Tulumbacı Ocağı’nın teşkilatı oluşturulurken gerek Haliç kıyısında gerek Boğaziçi’ndeki yangınlara müdahale etme ihtimali de düşünülmüştür. İhtiyaç halinde hem İstanbul ve Haliç şeridindeki hem de Galata yakasındaki yangınlara zamanında ve daha kolay müdahale edebilmek için Tersane’den Ocağa bir kancabaş kayığı tahsis edilir. Buna mukabil Gerçek Davut, söz konusu kayığı ağır olduğu gerekçesiyle iade eder. Bunun yerine Ocak personeline tahsis edilmesi için kendi imkânlarıyla üç kayık alıp, iki tulumba yaptırttı. Osmanlı idaresi kayık ve tulumba masrafını ödemek istediğinde tulumbacıbaşı, kayıkları ve tulumbaları bağışladığını, ancak tulumbacı neferleri için aldığı 200 kuruş değerinde 30 kırba ile meşin çizme, kova, urgan, merdiven ve diğer eşyaların masraflarını istediğini ifade eder. Bunun üzerine Gerçek Davut’un bu talebi uygun görülerek gereken ödemenin yapılması emredilmiştir.

III. Ahmed, sur içi yangınlarının tehlike ve önemini vurgulamak adına “*karşı yakaların ihrâkı tez def’ olup, güçlük yokdur*” dese de diğer bölgelerin de yeni düzenlemelere dâhil edilmesi hedefleniyordu. Nitekim ocak neferinin deniz aşırı yerlere gidebilmesi için önce devletin kayık tahsis ettiği, akabinde ise Gerçek Davut’un bizzat kayık temin ettiği görülmektedir. Söz konusu kayıkların nerede bekletildiği hususunda arşiv kayıtlarında önemli bilgiler vardır. Bu kapsamda tulumbacılar için yeni inşa edilecek iskelenin keşif defterine göre; Tulumbacıbaşı Davut’un temin ettiği kayıklar, ilk zamanlarda Bahçekapısı İskelesi’nde duruyordu. Ancak denizden yol alınması gereken yangınlarda iskeleye gidip oradan yangın mahalline hareket etmek zaman kaybına neden olduğunda yangınları söndürmede başarısızlık yaşanıyordu. Bu nedenle, Odun Kapısı haricindeki İznikmid İskelesi denilen yerde Tulumbacı Ocağı’na mahsus bir kayıkhanesi yapılmasına karar verilir. Bahçekapı, Haliç surlarında Türklerin açtığı en doğudaki kapı olup Sirkeci tarafına daha yakındır, Odunkapı ise Ayazma/Aya Kapı ve Zindan Kapı arasında Haliç’in daha içerisinde yer alan bir bölgedir. Bu durum dikkate alındığında kayıkhanenin inşa edilme kararının ve Haliç tarafına alınmasının Haliç etrafındaki yerleşimler için önem arz ettiği görülür. Diğer taraftan Odunkapı’ya yakın Çardak İskelesi’nde bulunan ateş kayıklarının da buranın tercih edilmesinde etkili olduğu söylenebilir. Zira bu bölgenin Tulumbacı Ocağı öncesinde ve 19. yüzyılda ateş kayıklarına ev sahipliği yaptığı bilinmektedir.

Mimarbaşı Mehmed Ağa ile birlikte Gerçek Davut’un 15 Ramazan 1134 (29 Haziran 1722) tarihinde yaptığı keşif neticesinde tahmini olarak 302,5 kuruş bir masraf çıkarılmıştır. Yapılması planlanan iskelenin boyutları tûlen(uzunluk) 20 zira(54,04-91 cm arasında dirsekten orta parmak ucuna kadar olan uzunluk ölçüsü), arzen(genişlik) 1,5 zira terbi’i(dörtleme) olarak ise 30 zira idi. Osmanlı idaresi keşif defteri sunulduktan sonra çok geçmeden kararını vermiş ve kayıkhanenin Gerçek Davut uhdesinde inşa edilmesi için zikredilen masrafla ilgili hazine tezkiresinin verilmesini kararlaştırmıştır. Buna mukabil dört sene sonraya ait bir arşiv belgesinde kayıkhanenin Bahçekapı’da inşa edildiği görülmektedir. Daha önce zikredilen evrakta Odun İskelesi’ne yapılması planlanan tulumbacılar kayıkhanesinin tekrar neden Bahçekapı’da kaldığına dair maalesef bir malumat yoktur. Esasında iki bölge de birbirine çok yakındır.

Yapılan iskelenin fiziki boyutları hakkında bilgi vermese de “yarım zirâ’ eni ve dört zirâ’ uzunluğu evvelkinden ziyâde yapılp” ifadesinden yeni iskelenin öncekinden daha büyük bir şekilde inşa edildiği anlaşılmaktadır. Yine kayıkhanenin büyük inşa edildiği için iskelesinin de büyük olması gerektiği ve bu nedenle 12 tane büyük kazıkla iskelenin denize doğru büyütüldüğü ve önündeki kaldırımın tamir edildiği Gerçek Davut’un arzuhalinden anlaşılmaktadır. “Ziyâde metin ve müstahkem” olarak ifade ettiği iskelenin maliyeti kereste, kaldırım taşı, taşçı ücretleri ve vesair masrafla toplamda 280 kuruştur. Defterdarın ilamıyla toplam masraftan 30 kuruş indirilerek Gerçek Davut’a 250 kuruş verilmesi kararlaştırılmıştır.

Tulumbacı Ocağı, yeni teşkilatlanan bir yapı olduğu için devamlı surette malzeme tedariki ile inşa ve tamir faaliyetleriyle meşgul olunuyordu. Bu kapsamda, 1722’de Ocağın kullanımı için çok sayıda tulumba yapıldığı görülmektedir. Bunların “sagîr ve kebîr ve köseleden hortumlu kebîr tulumba” şeklinde tavsif edildiği dikkate alındığında İstanbul ve civar mahallerde yangın çıktığında ihtiyaca binaen farklı büyüklüklerde ve çeşitli malzemelerden yapıldığı görülmektedir. Gerçek Davut’un sunduğu deftere göre Ocağın ihtiyacı için 2 tanesi ağaçtan 10 tanesi pirinçten olmak üzere 12 tulumba ve köseleden kebîr tulumba hortumu yapılmıştır. Ağaçtan ve pirinçten yapılan toplam dört tulumbada herhangi bir boyut belirten ibare bulunmadığından bunların yukarıda ifade edildiği üzere “sagîr” sınıfta olmalıdır. Kalanların üç tanesi pirinçten “orta”, beş tanesi ise yine pirinçten olup “kebîr” sınıftandır. Yapılan tulumbaların malzeme seçimine göre fiyatlarının da yükseldiği görülmektedir. Bu minvalde sagîr sınıftaki iki ağaç tulumbanın fiyatları 10 ve 15 kuruş olmak üzere 25 kuruş iken, aynı sınıfta pirinç tulumbaların fiyatı adedi 50 kuruştan toplam 100 kuruştur. Orta sınıftaki üç pirinç tulumbanın fiyatı ise 150 ve 200’er olmak üzere 550 kuruştur.

Kebir sınıftaki üç tulumba ise 225'er kuruştan 775 kuruş tutmuştu. Diğer iki tane "iki kat büyük" ve "iki kat hortumlu" olarak ifade edilen tulumbarın fiyatı ise sırasıyla 350 ve 600 kuruş olmak üzere toplam masraf 2.300 kuruş olarak hesaplanmıştır.

Gerçek Davut'un yaptığı tulumbarlar ve yardımcı olduğu yangınlar konusunda mahareti aşikâr ve devlet erkânı arasında şöhreti olmasına rağmen Osmanlı idaresinin masraflarına karşı her zaman müsamahakâr davranmadığı yine arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Ocağın ihtiyacı olduğu belirtilen ve yukarıda zikredilen masraflarla yazılan ilam bu manada dikkat çekicidir:

"Tulumbarları bu bahâyı etmeyeceği katî zâhir olup akıldan zerre kadar behresi olanlara âşikârdır. Mecmû' u tulumbarları akçe ile alınmak lâzım gelse bin guruşa bâliğ olmaz lâkin kendisi vâki' ihrâklarda ziyâdesiyle sa'y ve ihtimâm üzere olmalarıyla kendülere bu def'a merhameten bin guruş tulumba bahâsı ve bin guruş dahi ihsân olmak üzere veresiz deyu buyuruldu".

Kayıttan da anlaşılacağı üzere yaptırılan tulumbarlarla ilgili Gerçek Davut'un sunduğu masraf fazla bulunmuş ve bu masrafa "...akıldan zerre kadar behresi olanlara âşikârdır." ifadeleriyle tepki de gösterilmiştir. Hatta zikredilen tulumbarları satın almak gerekse 1.000 kuruşa yani yarı masrafa satın alınacağı açıkça ifade edilmiştir. Ancak yangınlardaki hizmeti üzerine 1.000 kuruş tulumbarlar için 1.000 kuruş da kendisine ihsan olmak üzere toplamda 2.000 kuruş verilmek üzere 12 Nisan 1724 tarihinde hazine tezkiresi yazılmıştır. Gerçek Davut'un yalnızca tulumba imal etmediği, aynı zamanda ithal de ettiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda, Avrupa'dan tulumba sipariş ettiği, devletin de söz konusu malzemelerin İstanbul'a ulaştırılması hususunda Gerçek Davut'un talepleri doğrultusunda sürecin sorunsuz tamamlanmasına yardımcı olduğu görülmektedir.

Tulumbacı Ocağı'nda başarı sağlayan Davut Ağa'nın Osmanlı topraklarında ihtiyaç duyulan teknolojilerle ilgili bir müteşebbis gibi hareket ettiği görülmektedir ki, deniz kenarlarında inşa edilecek iskele, yalı vb. kazık çakılması gereken yerlerde kullanılmak üzere "sâl" ve "mîkrâs" adıyla iki tür "şâh-ı merdân" yani bir çeşit büyük çekiç/tokmak mekanizması icad etmiştir. Bu aletlerin her birinde 8-9 nefer amele istihdam eden Davut Ağa, kazık çakmak üzere söz konusu çekiçlerin büyüğü olan "sâl" kullanıldığında günlük 9 kuruş, daha küçük olan mîkrâs kullanıldığında günlük 8,5 kuruş ücret almaktadır.

Davut Ağa'nın bu icadıyla ilgili bir imtiyaz alıp almadığı açık değildir. Ancak torunu İbrahim Ağa, 28 Aralık 1752'de bu imtiyazı elde etmiştir. Bu manada bir arzuhal kaleme alarak dedesinin icadı olan bu çekiçlerin kullanımının Tulumbacı Ocağı'na mahsus olduğunu kaydeden İbrahim Ağa, başkalarının bu aletleri kullanmasının engellenmesini talep etmiştir. Yapılan incelemede böyle bir imtiyaz tespit edilemeyip yalnızca yukarıda kaydettiğimiz 1732 tarihli ücretlendirmeye dair emir bulunabilmiştir. Ancak devlet, bunu bir düzenleme için fırsat bilerek Tersane'de Divanhane'den Aynalıkavak İskeleyi'ne kadar olan bölgede ihtiyaç duyulan kazıkların ücretsiz çakılması şartıyla imtiyazı kanunlaştırmıştır.

Tulumbacı Ocağı'nın kuruluşu İstanbul'a "tulumbacı şeridi dokuyucuları" olarak yeni bir zanaat ve esnaf grubu kazandırmıştır. Taşman, esnafın kethüdalığının da ek görev olarak Davud Ağa'ya tevdi edildiğini belirtmiş, ancak başka bilgi vermemiştir. Şeritçiler esnafı ve kethüdalığı, Gerçek ailesinin farklı yönlerini tanımaya yardım ettiği için önemlidir. Birkaç yıl önce yayımlanan bir çalışmada, adı geçen esnafın örgütlenmesi ve hiyerarşik yapısı aydınlatılmıştır. Buna göre ipek malzemeden imal edilen şeritler, tulumbacıların rütbelerini göstermek üzere kıyafetlerinin sol tarafına takılmaktaydı. İpeğin pahalıya mal olması nedeniyle 1774 yılında kullanımı sınırlandırılmış, en azından belirli bir kısmı pamuk ipliğiyle dokunmak üzere ednâ, evsat, âlâ ve Leh taklidi olmak üzere dört çeşit şerit imaline başlanmıştır. Şerit dokuyucu esnafın sayısı 1726 yılında 21'e yükselmişti. Esnafın 20'si Yahudi olup, tek Müslüman şeritçi Gerçek Davud idi. Bunların sahip oldukları toplam tezgâh sayısı ise 30'du. 1774'teki düzenleme sırasında usta sayısı 112'ye tezgâh sayısı da 150'ye

yükselmiş durumdaydı. Tulumbacı şeridi esnafı, ocağın kurulmasından birkaç yıl sonra örgütlü bir yapıya kavuşmuştur. Davud Ağa ölmeden önce mahkemeye başvurarak, tulumbacılık mesleğinde mahir olduğunu belirttiği oğlunu şeritçiler esnafının kethüdalığına önermiş, böylece Ali Gerçek adı geçen esnafa kethüda tayin edilmiştir. Görüldüğü üzere Gerçek Davud kendi idari görevinin dışında, tulumbacılığın iktisadi alanına da adını yazdırmış, üstelik söz konusu esnafın kethüdalığının sürekli olarak ailesinde kalmasını sağlamıştır.

Davut Ağa'nın ilk tulumbayı nasıl yaptığı konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla beraber, o tarihlerde tulumbanın Fransa'nın başkenti Paris'te kullanıldığı ve Fransa'da iken tulumba imalatını gördüğü ve hatta itfaiyede çalışmış olduğu varsayılmaktadır. Fransa'dan Hollanda'ya göç etmiş ve burada bir süre kaldıktan sonra İstanbul'a gelmiş olduğu için tulumbayı Fransa'nın diğer şehirlerinde veya Hollanda'da görmüş olabileceği de tahmin edilmektedir. İlk tulumba, suya kırbalarla, atlı ve arka sakalar tarafından taşınıp doldurulan, emme özelliği olmayan ve sadece su basılabilen bir tulumbadır. Tulumba, İtalyanca trompa kelimesinden türetilmiştir. Bir sıvının basıncını yükseltmeye yarayan ve elle çalıştırılan aygıtlara denilmektedir. Günümüzde tulumba yerine, her türlü sıvının basıncını yükseltmeye yarayan ve daha çok da motorlu olan aygıtlara pompa denilmektedir.

Gerçek Davut'un yaptığı "didon" denilen tulumba, "didon bozması" ve "çardaklı tulumba" olarak adlandırılan ve 1716 (İstanbul İtfaiye Müzesi'nde sergilenmektedir) yapılan ilk tulumbanın ağırlığı 130 kg olduğundan taşınması ve yer değiştirmesi kolay olmuyordu. Çok ağır olduğu için sonraları bunlar terk edilerek daha basit ve hafif olan, aynı zamanda emme özelliği de bulunan tulumbalar yapılmaya başlanmıştır. Gerçek Davud'un tulumbasına didon" ve onun değiştirilmiş şekli olan tulumbalara da "didon bozması" denilmiştir.

Her mahallenin tulumbası ile alet edavatın muhafazası ve tulumbacıların sevk ve idaresi için mahalle ihtiyar heyeti tarafından bir reis tayin edilirdi. Başlangıçta mahalle tulumbacılarının devletten veya belediyeden aldıkları bir maaşları yoktu. Tulumba sandıkları mahalle halkından toplanan paralarla idare edilirdi. Bulundukları yerlerde zanaat, sanat ve ticaretle meşgul olan bu kişiler yangın olduğunda işlerini bırakıp yangın mahalline koşar ve söndürme faaliyetlerine katılırdı. Devlet ve belediye ancak bu şahıslardan vergi almayarak, senede bir kat elbise, günde iki ekmek ve yatacak yer temin ederek yaptıkları hizmetleri karşılamaya çalışırdı.

Bir taraftan Tulumbacıocağı teşkilatlandırılırken bir taraftan yangınların uzun süre devam etmesi karşısında Halk, padişah gelirse yangın söndürüleceğine inanır hale gelmiştir. Padişah gelince bütün sorumlu kişilerin yangın yerine geleceğini, padişahın gözüne girmek için çaba sarf edeceklerini ve tulumbacıların padişahın bahşış almak için canla başla çalışacaklarını bildikleri için "Padişah gelmez yangın sönmez." deyiimi ve "Padişah yangına gelirse ateş söner." inanişi halk arasında yaygınlaşmıştır. Önemli yangınlarda padişahın, sadrazamın, yeniçeri ağasının ve diğer üst düzey paşaların birebir olay yerinde bulunmaları kuraldı. Genel olarak önemli yangınlar için, bir saatlik bir süre esas alınır, yangın bir saatten fazla genişlemeye devam ederse padişahın yangın yerine gitmesi gerekirdi. Padişah Harem'de ise, yalnızca büyük bir yangın varsa duyurulur, önemli bir yangın dışında haber verilmez ve hareme girilmezdi. Padişah büyük bir yangın çıktığında haremde çıkardı. Büyük yangın olduğunda haremağası kırmızılara bürünür, genellikle kırmızı olmayan sarıyı kırmızı renkteki sarıkla değiştirir, hareme usulca girer, kapıyı örter, kumaşı kaldırır ve eşikte bir heykel gibi hiç kımıldamadan öylece durur ve sessiz bir şekilde beklerdi.

Padişah ata binip güvenlik eşliğinde yangın yerine giderdi. Gerçi son zamanlarda padişahların yangın yerine gitmesi azalmıştı, çünkü suikastlardan korkuyorlardı. Örneğin itfaiye taburlarına gereken alet ve edavatın teminine, su sarnıçlarının yapılmasına,

Deniz İtfaiye Taburlarının kurulmasına destek veren Sultan II. Abdülhamit(1876-1909), başlangıçta askerlerin eşliğinde büyük yangınlara da katılmış ancak 1879 Eylül ayında kendisine karşı suikast hazırlandığını öğrendikten sonra yangın yerlerine gitmemiştir. Yıldız Sarayında ahşap köşkte meydana gelen bu yangınların birinde Sultan II. Abdülhamit Han evladını kaybetmek suretiyle felaketin en acıklısını yaşamıştır. Efendilik zamanında evinde çıkan ve kızının yandığı yangında uzun entarisi ayaklarına dolaşp ateşten zor kurtulması nedeniyle entarisinin eteklerini kestirmiştir.

Padişah yangın yerinde belli noktada durur ve yangının bu noktadan önce söndürülmesini beklerdi. Sadrazamın, vezirlerin, yeniçeri ağası ile bostancı başının emrinde “karakulak ağaları” hizmet görür, önde gidip yol açar ve haberci olarak görev yaparlardı. Bu ağalar, aynı zamanda yangında görevli oldukları için kulakları bu cins korkulu haberleri bekler, “kara haber bekleyen” anlamındaki Karakulak Ağa adını bu nedenle alırlardı. Ateşe atılan cesur söndürücülere bahşiş dağıtırdı. Bazı tulumbacıların bahşiş almak için kasıtlı olarak yangını genişlettikleri ve yangını söndürmek için padişahı bekledikleri olurdu. Bazen de bol bahşiş koparmak maksadıyla su yerine yağ serperek yangını daha çok alevlendirdikleri de yazılmaktadır.

Görevleri arasında yangın söndürme işi de bulunan ve bunun karşılığında semt halkından ücret alan Yeniçerilerin, hem bu nedenlerle, hem de göz koydukları zengin evlerini, söndürme bahanesiyle soyup yağmalamak için kundak koydukları çoğu kez kanıtlanmıştır. 19. yüzyılda çoğunlukla uygunsuz ve yağmacı kimselerden meydana gelen mahalle tulumbacıları, birbirleriyle olan rekabet kanlı kavgalara kadar götürülür, yangınlarda her zaman düzenli ve namuslu bir çaba göstermezlerdi. Bunların anlaşmazlıklarını ve haklarında çıkan şikâyeti değerlendirip ceza verecek olanda, gene ünlü reislerden kurulu Tulumba Divanı idi. Sadrazamı azlettirmek, arsa rantı yaratmak, bahşiş toplamak ve başka amaçlarla yangın çıkardığı veya ihmali olan tulumbacıların bu Divan’da yargılanmakta ve cezalandırılmaktadır.

Bir yangın olduğunda mimarbaşı ile dülger kalfaları da yangın mahallinde bulunurlardı. Bunlar, yıkılması gereken binaları yıktırarak yangının genişlemesini önlemeye çalışırlardı. Binaların yıkımını “Baltacılar”(baltalı itfaiyeciler) yapıyordu. Yangın bir binayı kapladığında, binanın yanındaki evleri baltalarıyla yıkarak, alevlerin yayılma eğilimi gösterdiği doğrultuda onlarca evi yerle bir ediyorlardı. Ev sahiplerinin binalarını yıkmamaları için haraç ödedikleri de olurdu. Bazen baltacılar tarafından yıkılan ev sayısı yanan evlerden daha fazla oluyordu.

2.2. Yangınların Önlenmesi ve Kuleler;

Yangınlardan perişan olan halk, yangından korunmak için manevi güçlere sığınmış yangından ancak Allah’ın inayeti ile kurtulacaklarına inanmıştır. Evin korunması için Bizanslılar kapıya pabuç bağlarmış, bu gelenek sonraki yıllar boyunca her millet tarafından devam ettirilirken, evin içinde tütsüler gezdirilir, ateşin dokunmayacağına inanılan türbelere yatırlara yakın yerlere oturmaya, çeşme, hamam ve sarnıçlar civarında ev almaya özen gösterilmiştir. Müslüman halkın evlerinin giriş kapılarına ve saçak altına, göze çarpacak şekilde eski bir pabuç ile mavi boncuklar ve saçığın altına da Allah’ın isimlerinden biri olan, koruyan ve gözetken anlamına gelen “YA HAFİZ”, “MAŞALLAH”, “FA’LLAHÜ HAYMN HAFİZAN VE HÜVE ERHAMÜ’R-RAHİMİN”, “YA MALİKÜ’L-MÜLK”, “TEVEKKELTÜ ALALLAH” gibi kelimeleri ve ibareleri yazılı levhalar asarak mülklerini bir kazaya uğramaması ve bilhassa yanmaması için bir anlamda önlem alıyorlardı. Sultan II. Mahmut Galata Kulesi’nin yanan külahını 1832 yılında yeniden yaptırdığı sırada, giriş kapısı üzerine konulan kitabeye de “Ya Hafız” yazdırmıştır.

Yangınları önlemek için ilk yönetmelik Men-i Harik Nizamnamesi adı altında 1826 yılında çıkarılmıştır. Daha sonra, binaların kâgir yapılması ve ahşap binalar arasında yangın duvarı yapılması ile ilgili düzenlemelere gidilir. İtfaiye konusunda görüş istenen

yabancı uzmanlardan Joseph von Radowitz, 22 Mart 1847 tarihli raporunda yangınların önlenmesi konusunda tavsiyelerde bulunmuştur. Her evde, imkân ve gelir düzeyine göre; beşer onar hatta yirmişer adet su taşımaya elverişli sağlam boş kova bulundurulmasını, damlara su dolu iki ya da dört büyük fiçı konulmasını, bunların içindeki suyun sıcak ve güneş ışınları nedeniyle küflenip hastalığa yol açmaması için periyodik olarak tazelenmesini, her mahallede üç dört evde bir merdiven bulundurulmasını, merdiven bulunan evlerin kapılarının üzerine siyah tahta üzerine beyaz boya ile merdiven resmi yapılan bir tabela konmasını tavsiye eder. Bu tavsiyelerden sonra 1848 yılında Ebniye Nizamnamesi yayınlanır ve yapılarla ilgili ilk tüzük olan Nizamname'nin esas amacı yangınların genişlemesini önlemektir. Nizamname'ye idareye yangın alanlarını ayırma ve birleştirme yetkisi veren maddeler ilave edilir. Yeni yapım tekniği olan kâgirin avantajları ve uygulama tipleri tanımlanır. Ne var ki, yangınlarda kâgir binalar da kurtarılamaz. Beyoğlu'nda, 11 Kasım 1870 tarihinde çıkan büyük yangında, kâgir binalarda oturanlar buna güvenerek bodrum katlara sığınmış ancak çoğunluğu dumandan boğularak veya yanarak hayatlarını kaybetmiştir.

Türk itfaiyesinin tarihinden bahsederken, yangın ilanının en önemli unsuru olan kuleler üzerinde de durmak gerekir. Yangınlar fetihten beri İstanbul'a kâbus yaşattığı halde, yangın kulesi kullanımına geçilmesi de Lale Devri'ndedir. Cenevizlilerin 14. yüzyılda inşa ettikleri Galata Kulesi, 1717 yılında alınan bir kararla yangın kulesine dönüştürülmüştür. Fakat bu kule sur içi yangınlarının duyurulmasında yetersiz kalınca 1750 yılında "Yangın Köşkü" adıyla yeni bir kule inşa edilmiştir. Yangın alarmı amacıyla inşa edilen bu ilk kule, Süleymaniye'de, bugün İstanbul Müftülüğünün bulunduğu yerdeydi. 4 Şubat 1750 tarihinde bir evde başlayıp, ahşap ve bitişik nizam yapılaşmanın hâkim olduğu Küçükpazar'ın tamamını saran ve rüzgârın etkisiyle sağlı sollu genişleyip Süleymaniye ve Vefa üzerinden ilerleyerek Ağakapısı'nı da kül eden yangını bizzat izleyen I. Mahmut, (1730-1754) yaptırdığı tahkikat neticesinde, yangının büyüyerek afete dönüşmesine görevlilerin geç haberdar olmalarının yol açtığını öğrenince, aynı yıl içerisinde daha büyük ve gösterişli biçimde yeniden inşa ettirdiği Ağa Kapısı'nın avlusuna da bir kule yaptırmıştır.

Tulumbacılar, Beyazıt Kulesi'ndeki ve Galata Kulesi'ndeki köşklülerden yangınları haber alır, başlarında reisleri, omuzlarında su tulumbaları ve yangın söndürme aletleriyle yangın yerine koşarlardı, her semtin tulumbacıları, kendi ekibinin daha faydalı olması, daha önce ulaşması için yarışır, zamanın olanakları ölçüsünde yangını söndürmeye çalışırlardı.

Köşklüler "dideban" olarak isimlendirilirdi. Günümüzde yaygın olarak kullanılan yangın güvenlik ve önleme sistemleri olan algılama, haberleşme ve duyuru sistemleri teknolojileri geliştirilmeden önce, yangın dumanı, başlangıçta yüksekteki bir binanın damından veya yüksek bir ağacın tepesinden, daha sonra ise kulelerden gözetlenirdi. Kulelerden yangınların izlenmesi gözcüler (didebanlar), duyurulması ise haberciler (çığırtkanlar) tarafından yapılırdı. Ağa Kapısı'nda bulunan, yangının gözetlendiği kule köşk şeklinde olduğundan kuleye "yangın köşkü" adı verilmiş, bu tarihten itibaren kulelerde gözetleme yapan ve yangını haber veren kişilere de "köşklü" denilmiştir. Didebanlar, Cumhuriyet Dönemi'nde "kule görevlisi" olarak isimlendirilmiş, Galata Kulesi'nde 1964 yılına kadar, Beyazıt Kulesi'nde ise 1996 yılına kadar yangın gözetlemeye devam etmiştir.

Yangınlara karşı ahalinin haber edilmesi kulelerde görev yapan köşklüler dışında Osmanlı döneminde geceleri mahallelerimizin güvenliğini sağlayan bekçiler tarafından da yapılırdı. Bekçilerin görevleri arasında mahalle halkına yangını duyurmak ve yangın yerini haber vermek de vardı. Gündüz saatlerinde Beyazıt Kulesi'ne asılan sepetleri, geceleri fenerleri gören bekçi dikkat kesilir. İcadiye Tepesi'nden top atışlarını ve köşklünün gelmesini beklerdi. Yedi pare top atılmışsa Beyoğlu tarafında, beş pare top atılmışsa İstanbul tarafında yangın var demektir. Bekçi, yangın kendi bölgesinde ise hemen köşklünün geçeceği sokağa girer, bir taraftan da alevleri görmeye, yangının nerede olduğunu anlamaya çalışırdı.

İcadiye Tepesi'nden yapılan top atışları duyulunca, daha bekçi yangını çığirtmaya başlamadan, şehir halkı dikkat kesilerek yangın yerini öğrenmeye çalışırdı. 1840 tarihinden itibaren İcadiye'den Boğaziçi yalılarındaki yangınların izlenmesine ve topçu tabyasından beş pare top atışı yapılmasına başlanmış, zamanla işaret verme şekilleri ve top atışı sayısında değişiklik olmuş top atışı sayısı yediye çıkarılmıştır. Yangını fark eden kuledeki köşklüler, Beyazıt Kulesi'ne maytapla işaret verirdi. Yangın Rumeli sahilinde ve geceye rastlarsa tabyadan beyaz, Anadolu sahilinde olursa kırmızı maytap yakılırdı. Beyazıt Kulesi maytabı gördüğü takdirde işareti anladığını bildirmek üzere hemen aynı renkte bir maytap yakar ve arkasından işaret fenerlerini asardı. Gündüzleri ise, Anadolu yakasındaki yangınlar için bir kırmızı sepet, Rumeli yakasında yangın olursa iki sepet asılarak Beyazıt Kulesi'ne işaret verilirdi. Hava sisli olduğunda işaret fişeği ve sepetler görünmediği için uyarı topu atılırdı.

Sahildeki yangınları gözetlemenin yanı sıra, İstanbul'un diğer bölgelerindeki yangınların duyurulması ise İcadiye Tepesi'nden yapılırdı. Beyazıt Kulesi ve Galata Kulesi bu kuleden izlenir ve kulelerde yangın işareti verildiğinde yedi pare top atışı gerçekleştirirdi. İcadiye Kulesi'nden yedi top atılması usulü, İstanbullular arasında "yedi ise yangındır" deyiminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1910 yılında bu bölge Kandilli Rasathanesi'ne tahsis edilinceye kadar İcadiye Kulesi'nden verilen yangın ilanı hizmetleri 60 yıl boyunca sürdürülmüştür. Top atışının duyulmasıyla beraber; camlar açılır, yüksek sesle konuşmalar başlar, sokaklardaki insan sayısı artardı. Uzakta, gökyüzünün bir bölümünü kızartan yansımalarla bakarak yangının hangi mahallede olduğu konusunda tahminler yapılır, kısa sürede yangının büyüklüğü abartılır, kimi sadrazamın, kimi padişahın yangın yerinde olduğunu söyler, bazıları da yangın sebebini biliyormuş gibi konuşurdu. Kimileri yangının bekâr odalarından, kimileri soba bacasından çıktığını uydururken, kimileri de sebebini bir olayın veya yeni sadrazamın uğursuzluğuna bağlardı.

Kuledeki işaretlerden yangının hangi mahallede olduğunu çoktan anlamış olan köşklü ise, mahallelere doğru koşar ve yangın yerini ünlerdi. Köşklünün sesi bekçinin mahallesine yaklaştıkça duyulur ama uzaktayken ne dediği anlaşılmazdı. Tahminler başlar, kimse bir diğerinin söylediğini kabul etmez, kendi tahminini kabul ettirmeye çalışırdı. Köşklü, mahalle meydanına ulaştığında, mahalle sakinleri pencerelere çıkmış olurdu. Köşklü bir eli sopasında, diğer eli kulağında sopasının etrafında dönerek yangın yerini bir kez daha bağırdıktan sonra komşu mahallelere doğru koşarak uzaklaşırken, yangın yerini öğrenmiş olan bekçi de kendi mahallesinin sokaklarında: "Yannngının vaaaaaar...Macarlar Sokağı'nda..." diye bağırarak elindeki sopa ile kaldırım taşlarına vururdu. Sesinin daha yüksek çıkması için bir an durur, elini boru gibi yaparak narasını yinelerdi. Meşeden özel yapılmış, yaklaşık 6 kilogram ağırlığında, ucu demirli, uzun ve kalın sopası, hırsız ve serserilere karşı kullandığı silahıydı.

Bekçiler kimi zaman da kendi aralarında çelişkiye düşer, her biri farklı bir yeri ilan ederdi. Bu durum yangın görevlilerinin yanlış yerlere yönelmesine ve türlü karışıklıklara sebep olur, yangının söndürülmesi gecikirdi. 1880 yılında Tophane'de Karabaş mevkiinde meydana gelen bir yangını, bekçilerin çoğu Defterdar Yokuşu ya da Boğazkesen olarak ilan ettiklerinden itfaiye erleri yanlış yönlere dağılmış, sonuç olarak müdahalede geç kalınmıştır.

Bekçilerin mahallelerinde meydana gelen yangını, yangın kulelerinden önce gördüğü ve tulumbacılara haber verdiği de çok olmuştur. Bekçi Baba'nın yangın duyurusu kantolara, Karagöz-Hacıvat oyunlarına kadar geçmiştir. Ahşap olarak yapılan, zaman içinde yanan, yakılan ve her defasında yeniden ahşap olarak inşa edilen, yangın gözetleme amacıyla yapılan ilk kule, Yeniçeri Kulesi ve Yangın Köşkü(Kasr-ı Harik) denilen Ağakapısı Yangın Köşküdür. Yangın söndürme teşkilatı olmadığı zamanlarda, yangın bazen ev sahibi bağırarak komşularına duyuruyor, bazen komşular görüp ev sahibini uyarıyor, bazen de bekçiler görüp mahalle sakinlerine haber veriyordu. Düzenli olarak yangın gözetlemesinin ne zaman başladığı ise tam olarak bilinmemektedir.

Ağakapısı Yangın Köşkü, yangın gözetleme için yapılan ilk kule olmasına rağmen, düzenli gözetlemenin yapıldığı bilinen ilk kule Galata Kulesi'dir. Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından 1720 yılında Yeniçeri Ocağı içerisinde Dergâh-ı Ali Tulumbacı Ocağı'nın kurulmasından sonra İstanbul'da düzenli yangın gözetlemeleri 1720 yılında Galata Kulesinde başlamıştır. Galata Kulesi'nin uzun süre yangın gözetleme kulesi olarak kullanıldığını ve "Galata Yangın Kulesi" olarak isimlendirildiğini çoğu kişi bilmemektedir. Oysa kule, yaklaşık 250 yıl bu hizmeti vermiştir. Kulede, dört köşklü yangın gözetleyicisi olarak görev yapmaktaydı. Yangını bildirmek için gündüzleri bayrak, geceleri fener asılır ve uzak mesafelere yangını duyurmak için kös çalınırdı. Beyazıt Yangın Kulesi'nin 1828 yılında yapılması üzerine kös çalmanın bir yararı olmadığı görülerek, yerine gündüzleri bayrak, geceleri fener asılmıştır. Haliç kıyısından Eyüp ve Marmara kıyısından Yeşilköy'e kadar olan Rumeli yakası bölgesinde yangın olduğu zaman, Galata Kulesi'ne gündüzleri biri sarı biri kırmızı iki bayrak çekilir ve geceleri altı üstü iki kırmızı fener asılırdı. Yangın Kadıköy, Üsküdar ve Boğaziçi'nin Anadolu yakasında ise gündüzleri tek yeşil bayrak çekilir ve geceleri tek yeşil fener asılırdı. Beyoğlu tarafı ve Boğaziçi'nin Rumeli tarafı için ise gündüzleri bir beyaz bayrak ve geceleri bir beyaz fener asılırdı.

Beyazıt Yangın Kulesi, yangın gözetleme amacıyla yapılmış belki de dünyanın en yüksek şehir için yangın gözetleme kulesidir. Serasker Kışlası bahçesinde bulunduğu için başlangıçta "Serasker Kulesi", yangın gözetleme amacıyla yapıldığı için "Kasr-ı Harik", daha sonraları "Yangın Köşkü" ve "Yangın Kulesi" olarak adlandırılmıştır. Serasker Kulesi'nin zirvesinde, sürekli bir gözcü vardır. Bu gözcünün görevi dikkatli şekilde çevreyi izlemek ve ayaklarının altındaki bu devasa manzaranın herhangi bir bölümünde siyah bir duman birikintisi, yükselen kırmızı alevler ya da çatının boşlukları arasından patlamalar olup olmadığını kontrol etmektir. Gözcü bir yangın tespit ettiği anda, eğer gündüz ise bir sepet, eğer gece ise bir fener sarkıtır ve yangının hangi mahallede olduğunu belirtir, sokaklarda, "Yangın var" bağırışları yankılanır, tulumbacılar alarm ile gösterilen yönde yarış hızında koşmaya başlar. Sepet sayısı bir bakıma yangının tehlike boyutunun işaretiydi. Beyoğlu bölgesi için üç sepet ve Anadolu bölgesi için iki sepet asılırdı. Geceleri ise İstanbul için kırmızı fener, Beyoğlu için beyaz fener ve Anadolu için yeşil fener kullanılırdı. Sepetler 1934 yılına kadar yangınlarda sarkıtılmış ve daha sonra kaldırılmıştır. Serasker Kulesi, yapıldığı 1828 yılından 1996 yılına kadar yangın gözetleme amacıyla kullanılmış, didebanlar tarafından binlerce yangın buradan görülerek, çığırta köşklüler ve bekçiler aracılığıyla mahallelere duyurulmuştur.

Köşklüler yangın olan mahallenin adını söyledikten sonra yollarına devam ederlerdi. Yolda köşklüye rastlayanların ve yangın yerini öğrenmek isteyenlerin sözlerine "Uğur ola köşklü..." diye başlamaları gerekirdi. Yanlışlıkla biri "Yangın nerede?" demeye görsün küfrü basarlardı. Askeri İtfaiye Dönemi'nde (1874-1923), Galata Kulesi'nden inen ilk köşklü, soluğu Taksim Kışlası'nda alırdı. Derhal acı acı yangın boruları çalar, koca katanalar yangın arabalarına koşulur, tabur subayları rütbe sırasıyla arabalarda, erler yaya olarak dörtnala giden arabanın peşinde, borularını öttürerek yangın yerine giderlerdi. İkinci tabur da olduğu yerde yedekte beklerdi. Yangın Bakırköy'de veya Büyükdere'de ise semtine göre, Taksim'den veya Beyazıt'tan yangın yerine kadar koşarlardı. Yangın yerine gelinceye kadar 600-700 mevcutlu taburun yarısından fazlası dalağı şişip yollarda dökülüp kalır, bu esnada ateş de etrafı sarmış olurdu. Köşklüler, yangın çıktığı zaman mahalle bekçilerine yangını haber verme ücreti olarak, bekçilerden aylık yüzer para ve beşer kuruş alırdı. Köşklüler kuleleri ziyaret edenlerden ücret alırlardı. Yangın yerini çabuk ve doğru öğrenmek isteyen bazı devlet görevlileriyle, zenginler ve sigorta şirketleri nöbetçi ağalığına abone olurlardı

Köşklülerin giysileri, Yeniçeri Tulumbacıları ve Askeri İtfaiye Dönemi'nden farklıydı. Son dönemde köşklülerin elinde fener ve harbi, başlarında sıfır numara kalıplı fes veya kask, sırtlarında alev renginde sarı düğmeli bir ceket, ellerinde ucu demirli "harbi" veya "kargı" denilen mızrak benzeri bir değnek, bellerinde siyah bir kemer bulunurdu. Ayaklarında

“karakaçan” denilen gayet hafif bir tulumbacı yemenisi olurdu. Tulumbacı kesimi, bol paçalı, siyah veya kurşuni pantolon veya şalvar giyerlerdi. Askeri İtfaiye Dönemi’nde, 1898 yılındaki düzenleme ile itfaiyecilerin diğer askeri görevlilerden ayırt edilmesi ve tulumba müdürleri ile bütünlük sağlaması amacıyla, kulelerdeki görevlilerin ceketlerine alamet-i farika konulması şartı getirildi. Buna göre yangın kulelerinde görev yapan altı kişi, ceketlerinin kollarına ya da omuzlarına arma diktirecekti. Arma, çapraz duran iki kılıcın üst boşluğunda, açık kısmı yukarı bakan hilal ortasında yıldız ve kabzaların ortasından aşağı sarkan iki püskül olarak belirlenmiştir. Böylelikle ilk itfaiye arması da kullanılmaya başlanmıştır. Yıllar geçtikçe itfaiyenin kullandığı hortum, merdiven ve baret itfaiye teşkilatına amblemine nakşedilerek resmi arması şekillenmiştir.

2.3. Tulumbacılar:

Tulumbacılık bir sevgi işi, gönül işiydi. Birçok paşa ve tanınmış devlet adamı gençliğinde tulumbacılığa gönül vermiştir. Ayaklarında yemenileri, dizlikleri, sırtlarında mintanları ve başlarında keçe külahlarıyla kar yağmur demeden sokakları yıldırım hızıyla koşan sırim gibi delikanlılardı. İstanbul’da yaşayan her renkten milletten tulumbacılar vardı; Tatar Ahmet, Laz Ali, Kürt Bekir, Arap Hamdi, Çingene Cevdet, Balıkçı Daniyal, İnce Dimitri, Sandalcı Hiristo, Yahudi İsmail, Gürcü Reşit, Tatavlı Zimeros, Çerkes Rahmi, Deli Kırkor gibi renkli bir mozaik oluşturan tulumbacılar, günümüzdeki mahallelerin spor takımlarına benzer özellikte ekiplerdi. Tulumbacıların yaşam öyküleri, daha çok destanlarla günümüze ulaşmıştır. Tulumbacı destanları; ayaklı mani ve destan türünde gelişmiş, ün yapmış genç tulumbacılar, kabadayılar ve külhanbeyleri için yazılmıştır. Destanlarda acıklı konular ele alınır ve yürekte okunur, bunu işiten pala bıyıklı, saçlı sakallı dinleyiciler arasında gözyaşlarını silenler, hatta hüngür hüngür ağlayanlar olurdu. Dinleyenleri ve okuyanları etkilemek için olaylar abartılarak anlatılırdı.

Tulumbacı Bahriye gibi ender de olsa kadın tulumbacılar da yangınlarda görev alırdı. Bahriye; kızlardan ziyade mahallenin erkek çocukları ile oynayıp boğuşarak büyümüş, sırtında palaspere bir entari, yalın ayak, saçları dağınık daha dokuz-on yaşlarında iken tulumbacıların arasına girerek, mahalle tulumbası ile yangınlara gitmeye başlar. Köşklünün veya bekçinin “yangının vaaarrrr” sesini duyar duymaz tulumbacı uşaklarından önce koğuşa gelir, yeldirmesini toplayarak fenercinin yanında yerini alır. Langa’dan Fatih’e, Fener’e, Galata’ya, Beşiktaş’a ve Ortaköy’e kilometrelerce yolu koşar, yangınlara gider gelirdi

Tulumbacılar, gönüllü itfaiyecilerin dünyada ilk örneklerinden biri olmasına rağmen özüne sadık kalınarak çağdaş sistemlerle yenilenmediği, zamanla yozlaştığı ve amacından uzaklaştığı için bu teşkilat 1924 yılında kaldırılmıştır. Yangın yerine koşan tulumbacılar, yaptıkları hizmete göre fenerci, borucu, kökenci ve hortumcu gibi isimler verilmiştir. Tulumbayı yangın yerlerine sırtlarında koşar adım taşıyanlara uşak denirdi. Fenerci, tulumba takımının ağası ve yol göstericisi olup yangına en önde giderdi. Yangına koşar adım gibi gidildiğinden neferlerin yorulmaması ve gidiş hızının azalmaması için uygun yerlerde takım değiştirilirdi.

Tulumbaların emme ve basma ağızları bir sandık içine yerleştirilmiş, sandığa dört sırtak takılmış, yerle temasını kesmek için altında “tırnak” denilen kabartmalar yapılmıştır. Çardak denilen kısmı, tepeliği ve deveboynu adı verilen hortum takılan ağız açıktadır. Sandığın dört tarafı boyanır üzerine resimler yapılırdı. Mahallelerin bir tulumbası ve bir tulumba takımı olurdu. Her tulumbanın bir alamet-i farikası(amblemi) bulunurdu ve o mahalleyi temsil ederdi. Yolda karşılaşan takımlar çoğu zaman birbirlerini geçmek ve yanından geçtikleri tulumbanın üzerinde bulunan diğer mahallenin amblemini kırmak isterdi. Tulumbanın amblemi takımın ve mahallenin onuru demektir. Tulumbacıların sırtında taşıdığı tulumbalar daha sonra atla çekilen daha büyük tulumbalara dönüşmüş; motorlu tulumbaların çıkmasıyla sırtta taşınan ve atla çekilen tulumbalar azalmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nda,

yangınlarda dizel pompalı araç ilk kez 1910 yılında kullanılmış ve böylece o tarihten günümüzdeki itfaiye araçlarına doğru bir geçiş başlamıştır.

Tulumbacılar gündelik hayatın bütün titreşimlerini içine alan bireysellik anlayışını benimsemiş, kendi töresini kurmuştur. Bu töre, tulumbacıyı hayatın içine çekmiş ve onu feleğin cilveleriyle baş başa bırakmıştır. Yangından yangına koşan bu insanlar, ya korkunç serüvenlerden çıkıp gelmişler ya da böyle serüvenlere gözü kapalı atılmaya hazır gönüllüler izlenimini uyandırmışlardır. Tulumbacının yaşamını, duygularını, özlemlerini dile getirdiği gibi koşarlıklarını anlatan tulumbacı türküleri ahali arasında oldukça meşhur olmuştur. Günümüzde çoğu kişinin bildiği tulumbacı türkülerinden biri ise;

“Yangın olur biz yangına gideriz,
Düz ovada keklik gibi sekeriz,
Yokuşlarda şâhin gibi uçarız
Sandık sandıklar içinde çok şânımız var
Hazret-i Mevlâ’ya yalvarmamız var
Beyoğlu’ndan kalktık sandık selâmet
Galata’ya vardık koptu kıyâmet
Hurşit Bey’im sandık sana emânet
Sandık sandıklar içinde çok şânımız var
Hazret-i Mevlâ’ya yalvarmamız var.” türküsüdür.

Her mahallede, gençlerinden oluşturulan ve “tulumbacılar” olarak adlandırılan gönüllü itfaiyeciler oluşturulur. Yangın çıktığı zaman yaptıkları işi bırakıp yangına koşan tulumbacılar çok sevilir ve adlarına destanlar yazılır. Artık türküleriyle, destanlarıyla, naralarıyla ve yaşam için biçimleriyle tulumbacı kültürü oluşmuştur.

Tulumbacıların yangın yerine erken ulaşmaları bir onur meselesidir. Çoğu zaman kar kış dinlemeden, bir fanila dizlikle yalın ayak koşmuşlardır. Yangın yerine çabuk ulaşma çabalarının yangının çabuk söndürülmesini sağlamak kadar, daha çok bahşiş için olduğu da söylenmektedir. Yolda başka mahallenin tulumbacı takımı ile karşılaşıldığında öne geçme kavgaları başlamaktadır. Bu kavga tulumbacı dilinde “kıyamet koptu” olarak açıklanmıştır. Yangın yeri bir savaş alanına benzediğinden tulumbacılar yangına giderken Hazreti Mevlâ’ya dua ederler, yardım isterler. Tulumbacıların giderken halkın “hayrola” deyip dua etmesi gelenek haline gelmiştir. Kendilerine özgü haberleşme sistemleri, reis seçimleri, hikâyeleri, şarkıları, naraları, giyimleri, kahvehaneleri, hamamları ve farklı yaşam biçimleriyle kültürümüzde önemli biri yeri olan tulumbacılar, özellikle Balkan Savaşları sırasında, askeri itfaiye elemanlarının çoğunluğunun cepheye gitmesi nedeniyle yangın söndürmede etkin rol oynamıştır.

2.4. Askeri İtfaiye Teşkilatının Kurulması :

Kurulduğu 1720 yılından itibaren İstanbul genelinde oldukça yerleşik bir kültürel yapıya ve sosyolojik bir işleve sahip olan Dergâh-ı Ali Tulumbacı Ocağı, 1826 yılında Sultan II. Mahmut (1808-1839) tarafından Vaka-i Hayriye diye adlandırılan olay neticesinde Yeniçeri Ocağı kaldırılınca kadar devam etmiştir. Yerine mahalle tulumbacılığı getirilmiştir. Her mahallede tulumbacı takımları kurulmuş ve bunu da mahallede açılan tulumbacı kahvehaneleri izlemiştir. Tulumbacı kahvehaneleri, mimarileri, iç tasarımları, dekorasyonları ve temizlikleri bakımından çok ilgi çekiciydiler. İçlerinde çoğu zaman setli ve sütunlu kahveler, fiskiyeli mermer havuzlar olurdu.

Tulumbacılar, Yeniçeri Ocağı'na bağlı olduğundan, Yeniçeri Ocağı ile birlikte Tulumbacı Ocağı da dağıtılmıştır. Ocağın kaldırılmasından hemen sonra, mahalli idarelere bağlı yarı askeri bir itfaiye teşkilatı oluşturulmuştur. Asıl Tulumbacı Ocağı'nın en büyük amirine olduğu gibi, diğer kurumlarda oluşturulan tulumbacı birliklerinin başındaki kişiye de tulumbacıbaşı unvanı verilmiştir. 1826 yılındaki düzenlemeyle birlikte tulumbacılar “yangıncı”, amirlerine ise “Tulumba Müdürü” veya “Tulumba Kârhanesi Müdürü” ya da daha ileri tarihlerde “akçe Müdürü” gibi isimler verilecektir. Her belediye merkezinde bir tulumba ve yeterli itfaiyeci bulundurulmaya başlanmış, ayrıca her mahallede mahalle gençlerinden oluşturulan ve “tulumbacı” denilen gönüllü itfaiyeciler faaliyet göstermeye başlamıştır.

II. Mahmut tarafından Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının ardından tulumbacılık hizmetlerinin 1826 yılında kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediyye erleri tarafından yerine getirilmesi, Tulumbacıbaşı Konağı'ndaki tüm tulumbalar ile diğer alet ve edavatın Seraskerlik Binası'na taşınması, tulumbalar dâhil yangın söndürmekte kullanılan her türlü alet edavatın bakım ve onarımlarının aksatılmadan yapılması konusunda yayımlanan tebligat üzerine, Şehzadebaşı'ndaki Tulumbacıbaşı Konağı ile ocakta bulunan tulumbalar Beyazıt'taki Seraskerlik Binası'na getirilir. 1828 yılında ise Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusu içerisinde “Yangıncı Taburu” oluşturulmuştur. Bostancı kolluklarında bulunan tulumbalar şehir içindeki ve çevresindeki yeniçeri ve bostancı kollukları yerine kurulan Asakir-i Mansure Karakollarına taşınır. Böylece Asakir-i Mansure-i Muhammediyye Ordusu'na yangın tulumbalarının taşınmasıyla, yangın söndürmede görevlendirilen yeni bir birlik oluşturulmaya başlanır. Oluşturulan birliklere “tulumbacı” yerine “yangıncı” denilir ama bu tabir benimsenmez ve kısa bir süre sonra “yangıncı” kelimesi tamamen terk edilir.

Bu dönemde, Seraskerlik'teki yangın tulumbaları nöbetçi subayların emrine verilir. Nöbetçi subaylar tulumbaları muhafaza ederler ve emirlerindeki erleri, bir onbaşı veya çavuş idaresinde yangınlara gönderirler. Karakollarda da aynı görevi karakol çavuşları yapar. Söz konusu itfaiye erleri yangınlara tulumbacılar gibi tulumba sandıklarını omuzlayıp giderler ancak sürekli görev değiştikleri için itfaiyeciliği öğrenemezler. Tulumbacı Ocağı'nın kaldırılmasından 48 gün sonra, 2 Ağustos 1826'da meydana gelen büyük Hoca Paşa Yangını'nda itfaiyecilikten pek anlamayan bu yeni oluşturulmuş yangıncılar başarı gösteremez. Yangın kontrolden çıkar ve genişler. Yetersiz müdahale yüzünden çok sayıda bina yanınca tulumbacılık teşkilatının yeniden oluşturulması gündeme gelir. İstanbul'da her semte, her mahalleye birer tulumba temin edilir ve bu suretle mahalle tulumbacılığı başlar. Tulumbalar başlangıçta Müslüman mahallerinde mescitlere ve camilere, Hristiyan mahallerinde ise kiliselere konur. Böylece itfaiye teşkilatının tarihinde ilk defa mahallelere yani vatandaşa da sorumluluk verilmiş olur.

Zaptiye Müşirliği 1846 yılında kurulunca, tulumbacılık bu kuruma bağlanır ve yangınlara müdahalede kullanmak için belli yerlere havuzlar inşa edilir. 1855'te belediyecilik başladıktan sonra yangın söndürme işinin de belediyelere ait bir görev olması gerektiği düşünülür. 1868 yılında çıkarılan Der-saadet Belediye Nizamnamesi ile 1868'ten itibaren belediyelere de tulumbalar verilir ve belediye tulumbacı takımları kurulur. Belediye merkezlerinde bir tulumba ve yeterli itfaiyeci bulundurulmaya başlanır. Böylece 1869 yılından itibaren tulumbacılığın kaldırıldığı 1923 yılına kadar askeri itfaiye birliğinden başka hem belediye tulumbacıları hem de mahalle tulumbacıları yangınlara koşmuşlardır.

Askeri İtfaiye Teşkilatı denildiği zaman ise modern itfaiye teşkilatının kurulmasına giden yolun Szechenyi Paşa ile başladığını görüyoruz. Yangın söndürme organizasyonu ve itfaiye teşkilatının kurulması çok daha eski olmasına rağmen, Türk itfaiyeciliğinin 1874 yılında Kont Edmond Szechenyi ile gelişmeye başladığı söylenebilir. 1846'da zaptiye ve 1855'te şehremanetinin kurulmasıyla başlayan yeniden yapılanma sürecinde kamu binalarıyla bazı önemli tesislere tulumba konuldu veya mevcutların sayısı

artırıldı. Başlayan yeniden yapılanma süreci, resmî binalarda ve bazı önemli kurumlarda bulundurulmuş tulumların sayısını arttırmaktan başka bir yenilik getirmediği gibi söndürme konusunda da istenen başarı elde edilememiştir. Sürüp giden yangın tehlikesi karşısında askerî tulumcular yetersiz kalınca, belediye örgütlerine, kendi idare sahalarında sivil itfaiye takımları kurmaları yetkisi tanınır. İstanbul'un belediye merkezlerinde, semt sakinlerinden birer tulumcu örgütü teşkil edilmiştir. Günlük hayatta kendileriyle uğraşan ve yangın çıktığında sandık başına koşan bu tulumculara “daireli” adı verilir.

1870 tarihinde meydana gelen Beyoğlu yangını nihayet itfaiye sorununu iyice ortaya çıkarmıştır. Büyük Beyoğlu Yangını olduğu zaman, Beyoğlu finans merkeziydi. Sakinlerinin önemli bir bölümünü gayrimüslimler, Levantenler ve Osmanlı Devleti'nde ikamet eden yabancılar oluşturuyordu. Beyoğlu'nda sigortalı olan mülklerin yanması yüzünden Avrupalı menşeli sigorta şirketleri idari makamlara yaptıkları baskıyı da hızlandırmış ve yangın güvenlik önlemlerini koordine etmek ve itfaiye teşkilatını yeniden düzenlemek üzere yurtdışından bir uzmanın davet edilmesi kararlaştırılmıştır. Dönemin padişahı Sultan Abdülaziz'in emriyle Avrupa ülkeleri itfaiye teşkilatları incelenmiş ve dönemin en modern itfaiye teşkilatının Macaristan İtfaiye Teşkilatı olduğu görülmüştür. Bunun üzerine Macaristan'dan Kont Edmond Szechenyi, 1871'deki ilk ziyaretinin ardından 1874 yılında İstanbul'a resmen davet edilmiştir ki Türkiye'ye gelmesinden yaklaşık bir ay önce 2 Eylül 1874 tarihli nizamname ile İstanbul'da İtfaiye Alayı kurulmuştur.

Kont Szechenyi, İstanbul'a gelir gelmez, hazırlık çalışmalarının tamamlanmasının ve izinlerin alınmasının ardından alayın yapısı ve işleyişini belirlemek üzere bir komisyon kurulmuştur. Ordu bünyesinde, yeni oluşturulan dört taburlu olarak düşünülen bu itfaiye alayı içerisinde başıbozuk tulumcuların askeri eğitimden geçirilmeleri kararlaştırılır. Bu doğrultuda Szechenyi; İtfaiyeyi askeri esaslara göre düzenler, iki veya dört at koşulmuş tulum arabalarını kullanırmaya başlar ve İtfaiyenin askeri disiplinle çalışma esaslarını hazırlar. Yine Taksim'de bir eğitim merkezi inşa edilmesi kararlaştırılır. Szechenyi, itfaiyecilerin üniformalarını da belirlemiştir. Bundan böyle yakasız, uzun kollu siyah mintan ile pantolon giyilecek, bunları tutacak sağlam bir kuşak takılacaktır. Ayakkabı yerine uzun konçlu çizmeler giyilecek, başta ise, enseyi de koruyan bir zırh bulunacaktır. Neferler, palaska gibi boyuna çapraz asılan ip ve şerit ile kuşaklarına sıkıştırılmış bir balta ve başta bir takım aletler taşıyacaklardır. Yangın söndürme aletlerinin modernleştirilmesine dönük ilk adım, Macaristan'dan dört tulum satın alınmasıdır. Kurulan bu teşkilat yangınlarda kısa sürede büyük başarı kazanır.

Yangın söndürme işinin askeri disiplinle yürütülmesini benimseyen Szechenyi, tabur esasına dayalı itfaiye bölükleri kurmak istemiştir. Eylül 1874'te kurulan birlikte, dört taburdan ilk tabur ittihaz edilir. İkinci tabur Aralık 1876'da, üçüncüsü de Temmuz 1877'de kurulur. Bunun üzerine Sultan II. Abdülhamit Han tarafından kendisi önce 1877 yılında miralay(paşalık), 1883 yılında ise ferik rütbesine yükseltilir ve büyük yetki verilir. Bu rütbe ona, yaklaşık kırık yıl taşıyacağı, “Umum İtfaiye Alayları Kumandanı” unvanını kazandırmıştır. Taburlar, Seraskerlik Binası'nda(günümüzde İstanbul Üniversitesi Merkez Binası), Kasımpaşa Bahriye Kışlası'nda, Taksim Topçu Kışlası'nda ve Selimiye Kışlası'nda konuşlandırılır. Nişantaşı ve Teşvikiye karakollarında küçük çaplı itfaiye birimleri oluşturulmuştur. Yıldız'daki istihkâm bölüğü yangın söndürme araçlarıyla donatılır. 1891 yılında Almanya, Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri'nden üç buharlı ve arabalı tulumlar ithal edilir ve taburlara dağıtılır. Yangın gözetleme işinde kullanılan Galata, Beyazıt ve İcadiye kuleleri işlevsel yeniliklere kavuşturulur.

Szechenyi'nin kurduğu örgüt her ne kadar kusursuz işlese de, afetin sıklığı ve hepsine birden müdahale edilememesi, örgütün başarısını gölgeliyordu. Bu dönemde yangınların artmasıyla, İstanbul'da faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin sayısının artması arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Zira II. Abdülhamid'in, yangınların sebeplerine dair yaptırdığı araştırmalar, çoğu yangının, sigorta şirketlerinden para almak düşüncesiyle mülk

sahipleri tarafından kasten çıkarıldığını ortaya koymuştur. Padişaha sunulan jurnallerin ortaya çıkardığı çarpıcı bir gerçek de, söz konusu kurnazlığa yönelen ve mülkünün yanmasına göz yuman şahısların çoğunun gayrimüslim olmasıdır. Gerçi bu yüzden birçok sigorta şirketi zarara uğramış, daha 1874 yılında, İngiliz Sun Şirketi'nin İstanbul sorumlusu görevinden istifa etmiştir. Ancak sigorta şirketinden tazminat almak düşüncesiyle çıkarılan yangınların sıklığı, itfaiyenin müdahalesini güçleştirmekte, bu yüzden çoğu zaman, kasten yakılan binalara yakın yapıların da yanmasının önü alınamamaktadır.

Nitekim II. Abdülhamid'in yaptırttığı araştırmalar, yangınlarla mücadelenin önündeki en büyük engelin, su yetersizliği ile ahşap ve bitişik yapılaşma gibi etkenler olduğunu ortaya koymuştur. Bunun üzerine Ferik Széchenyi ve üçüncü tabur binbaşı Refet Bey'le görüşen II. Abdülhamid, komutanları dinledikten sonra, yangınla mücadele hususunda kendi düşüncelerini açıklar ve Padişahın düşünceleri bir süre sonra oluşturulan komisyonda talimatnameye dönüştürülmüştür. Buna göre, yangın yerlerine yeniden inşaat yapıldığı sırada, mal sahibinden en az elli metrelik arsası istimlak suretiyle alınacak; her mahallede birer millet bahçesi yapılacak ve bahçelerin içerisine havuz inşa edilecektir. Böylece yapılar arasında boşluk bırakılmak suretiyle hem afetin sirayeti önlenecek, hem de yangına müdahale anında kolayca ulaşılabilir su kaynakları yaratılmış olacaktır. Evlerin çatılarından birer metre yüksek olmak üzere binaların arasına yangın duvarları inşa edilecek; baca yapımında ahşap hatıllara yer verilmeyecektir. Yangın söndürme işi teknik ve aynı zamanda uzmanlık gerektirdiği için bundan sonra hiç kimse itfaiye alayının çalışma ve idaresine karışmayacaktır. Talimatnamedeki önemli bir hüküm de, Avrupa'dan yeni makineler satın alınmasıyla ilgilidir.

Su sıkıntısını gidermek amacıyla 1794-1795'te Beyazıt, Süleymaniye, Osmaniye, Lâleli ve Vâlîde camileri avlularına havuz yaptırıldığı gibi özellikle sahilde çıkan yangınlara zamanında müdahale edebilme düşüncesiyle deniz taşıtları da ayrılmıştır. "Ateş kayığı" denilen araçlarla hem tulumbarın hem neccar(marangoz) ve dülgere(ağaç ustası) gibi görevlilerin sevkıyatı yapılmaya başlanır. Bu dönemde İstanbul'un su dağıtma işi Dersaadet Su Osmanlı Anonim Şirketi (Compagnie des Eaux de Constantinople Société Anonyme Ootoomane) adlı bir Fransız şirket tarafından yapılmaktadır. II. Abdülhamid'in iradesiyle 1882 yılında kurulan ve 1887 yılındaki düzenleme ile İstanbul'un su dağıtım ve satışını yetmiş beş yıllığına tekeline alan şirket, yangınların söndürülmesi için harcanan suyu parasız verecektir. Şirket çeşitli semtlerde bedava su dağıtan çeşmeler ve yangın muslukları yaptırmıştır. Ancak ardı arkası kesilmeyen yangınlar karşısında, umulanın üstünde su tüketimiyle karşı karşıya kalan şirket yöneticileri, su verme konusunda tereddüde kapılmışlardır. Su sevkıyatının gereği gibi yapılamaması, büyük emeklerle oluşturulan modern itfaiye örgütünün, sırf susuzluk yüzünden birçok yangının söndürülmesinde etkisiz kalmasına sebep olmuştur.

Su dağıtımındaki yolsuzluk, dönemin gazetelerinin öne çıkan haberleri arasında yer alırken, Széchenyi Paşa da, salt örgütün amiri olması yüzünden tenkitlere maruz kalır. Bununla birlikte itfaiye komutanı görevini aksatmamış, kaynakları en iyi şekilde değerlendirmeye gayret etmiş, kendisini aşan hususları hükümete rapor etmiştir. Şunu belirtmek gerekir ki, Széchenyi Paşa'nın projeleri yönetim katından takdir görmesine rağmen, bunların birçoğu malî buhran engeline takıldığı için hayata geçirilememektedir. Sınırlı sayıda satın alınan araçlar, sık kullanılmaktan dolayı kısa sürede yıpranmakta, düzenli birlikler hareket kabiliyetinden mahrum kaldığı için, yangınlar mahalle tulumbacılarının insafına terk edilmektedir. Bunun yanında, teknik bilgidен yoksun ahalinin klâsik yöntemlerle yangınlara müdahaleye soyunması, faydadan çok zarara yol açmaktadır. 1912 yılında İstanbul şehreminliğine atanan Cemil Paşa [Topuzlu], yangınlar esnasında ortaya çıkan trajikomik manzarayı çarpıcı biçimde anlatır: "İstanbul'u asrî bir şehir yapmak için yıkılıp yeniden kurmak lazımdır."

Kıyı şeridindeki ahşap evlerin çokluğunu göz önüne alarak denizden müdahale edebilmek ve gemilerde meydana gelen yangınları söndürmek amacıyla ilk Türk deniz itfaiyesi olan "Bahriye Taburu", 1884 yılında Szechenyi Paşa zamanında kurulmuştur.

Yangınların şehir halkına ve Osmanlı maliyesine olduğu kadar sosyal çevrede de büyük zararlar vermesinden dolayı itfaiyenin modernizasyonu konusuyla en baştan beri yakından ilgilenen Sultan II. Abdülhamit, deniz itfaiyesinin kuruluşunda da Szechenyi Paşa'ya tam destek vermiştir. Bahriye Taburu için gerekli malzemenin Avrupa'dan getirilmesini istemiş, masraflarını da bizzat kendisi karşılamıştır. Deniz İtfaiyesinde görev alacak personelin eğitimi için Hasköy'de ayrı bir kışla inşa edilmesi kararlaştırılır ve Tabur, 1887 yılından itibaren tam teçhizatlı biçimde çalışmaya başlar. 20. yüzyılın başında beş bölük hâlinde örgütlendiği görülen deniz itfaiyesi, öncelikle sahil hattında meydana gelenler olmak üzere, ihtiyaç hâlinde iç kesimlerdeki yangınlarda da başarılı hizmetlerde bulunmuştur. Tahtta kaldığı sürece II. Abdülhamid'in takdirini kazanmış olan bahriye taburunun komutanı Binbaşı Mehmed Ağa da, başarılarından dolayı ferikliğe yükseltilmiştir. Ebüzziya Tevfik'in deyiimiyle "itfaiye takımının en mütefennini" olan bu tabur, II. Meşrutiyetten sonraki düzenleme ile lağvedilmiş ve bir daha oluşturulamamıştır. Bahriye Taburu 1923 yılında "Deniz Grubu" olarak isim değiştirmiş ve 1965 yılına kadar iki gemi ile hizmet vermiştir. Daha sonra hiçbir girişim yapılmamış ve 1974 yılında çıkarılan yönetmelikle itfaiyenin deniz yangınlarıyla bütün ilişkisi yasal olarak sonlandırılmıştır.

1908 yılında İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra itfaiyecilerin toplu olarak bulunması uzak semtlerde çıkan yangınlara müdahaleyi güçleştirdiğinden, taburlar bölüklere ayrılarak semt karakollarına dağıtılır. Fatih, Samatya, Dolmabahçe, Şişhane, Pangaltı, Arnavutköy, Sarıyer, Üsküdar, Nuhkuyusu, Selamsız, Kuzguncuk ve Kadıköy'de birer itfaiye bölüğü oluşturulur. Kısa sürede büyük ilerleme kaydedilir; yeni kıyafetler çıkarılır, kullanılan araç gereçler ile teçhizat modernleştirilir ve yeni yönetmelikler hazırlanır. 1910'lu yıllarda ise, petrolle çalışan otomobil tulumbarı ve yangın vapurları satın alınması gündeme gelmiş, ancak maliyetinin fazla olması nedeniyle pey der pey yapılmasına karar verilmiştir. Mevcut 15 yangın istasyonuna ilaveten 33 yangın istasyonu daha kurularak istasyon sayısı 48'e yükseltilecektir. Gerek iç bölgelerde, gerekse sahil kesimlerinde meydana gelebilecek yangınlarda daha çabuk ve kolay ulaşım sağlanması için iki tane tulumbalı otomobil ile görevlilerin sevkinde kullanılmak amacıyla otobüs ve omnibüs satın alınmıştır. Yangın ihbarını hızlandırmak düşüncesiyle resmî daireler ile yangın istasyonları arasında telefon şebekesi kurularak, belli noktalara telefon makineleri yerleştirilmiştir.

II. Meşrutiyet'ten sonra itfaiyecilerden yaşlı olanların emekliye ayrılması, diğerlerinin de savaşmak için cepheye gitmesiyle boşalan kadrolara yeni eleman alınamaması yüzünden itfaiye hizmetleri önemli ölçüde aksamıştır. Çırağan Sarayı ve Babıali binalarının art arda yanması üzerine resmi dairelerde koruyucu tedbirler artırılır, odacı ve hademeler eğitilir, daireler arasında telefon şebekesi kurulur. Giderek artan siyasal ve ekonomik krizler dolayısıyla istenilen hedeflere ulaşılamamakla birlikte motorlu tulumba, tulumba taşıyan otomobil ve ambulans gibi çağdaş vasıtalar teşkilata kazandırılmıştır.

Modernleşme sürecinde taşra yerleşmeleri de birçok yeniliğe kavuşmuştur. İstanbul'dan sonra yangınların en fazla görüldüğü Selânik, İzmir, Bursa gibi şehirlerde 19. yüzyılın başlarında yangın söndürme işi geleneksel yöntemlerle ve esnaf, memur, ahalinin katılımıyla gerçekleştirilmektedir. Tanzimat'tan sonra hükümet taşra idarelerine itfaiye hizmetleri götürmüştür. Meselâ 1850 yılında Trabzon'da iki yangın tulumbasıyla bunlardan sorumlu maaşlı müdür ve personeli bulunuyordu. Trabzon Vilayeti dâhilinde bulunan yerleşim birimlerinde çıkan yangınlarda zarara uğrayan insanlara yardım yapılmış, ancak afetin etkileri yöre üzerinde kısa sürede tamamen giderilememiştir. 1863 senesinde Trabzon merkezinde çıkan yangında hükümet konağı ve bölge hapishanesi yanmış ve halkın gayretleriyle yangın söndürülmüştür. Trabzon yöresinde bulunan ormanlarda meydana gelen yangınlar sonrasında yörede bulunan deniz vasıtaları yapımcılarının etkilendiğini öne sürmek mümkündür. Geçimlerini kayak ve yelkenli gemi gibi deniz vasıtalarını üreterek kazanan Of, Sürmene ve Yomra gibi sahil kasabaları orman yangınlarında yok olan kereste ihtiyaçlarını

dış piyasadan temin etmeye çalışmışlardır. Yörede yangın esnasında kurtarma faaliyetleri ile ilgili hemen hiçbir kayda rastlanmamıştır.

Trabzon Vilayeti dâhilinde bulunan askeri birliklerin dahi yangın kurtarma faaliyetlerine iştirak etmeyişleri akla bazı soruları getirmektedir. İhtimallerden birisi yangının hızlı bir şekilde etkisini gösterip sönmüş olması, diğerini de yöre idarecilerinin hadiseye gereken zamanda gerekli önem göstermemiş olma kanısını oluşturmaktadır. 11 Haziran 1868 yılında Trabzon'da bir şube açmış olan Hilal-i Ahmer(Türk Kızılayı)'ın de yangın sonrası yaralılara yönelik hiçbir faaliyetine rastlanılmamıştır. 1870 senesinde Trabzon Vilayeti içerisinde yer alan geniş ormanlık arazide "afat-ı semavi" şeklinde nitelendirilen bir sebepten ötürü yangın çıkmış ve oldukça geniş bir araziye etkisi altına almıştır. Bir kaç farklı yerde bir anda ortaya çıkan yangını sebebinin kundaklama olduğu zannedilmiştir. Yörede 1869-1872 tarihlerinde Tulumbacı Ocağına rastlanmazken, 1873 tarihli salnamede Mehmet Efendi komutasında 12 kişilik Tulumbacı Ocağının Trabzon'da mevcudiyeti dikkat çekicidir. 1876'da belediyeye bağlı tulumbacıbaşı Mehmed Efendi'nin emrinde on üç tulumbacının Trabzon'da görev yapmakta olduğu salnamelerde geçmektedir.

İtfaiyenin yeniden düzenlemeleri çalışmaları doğrultusunda, Adana'da itfaiye örgütü 1870'lerde, Ankara'da 1882'de kurulmuştur. Bununla birlikte gelişmiş şehirlerde yangına karşı daha gerçekçi ve çağdaş tedbirler alınmaktadır. Selânik'te 1889'da dükkânların yüzde doksanı yangına karşı sigortalıdır. İzmir Belediyesi'nin itfaiye teşkilâtı oluşturma konusundaki malî imkânsızlığı yabancı yatırımcıları harekete geçirir. Nihayetinde Royal ve Senadlı iki sigorta şirketi 1897'de kendi itfaiyelerini kurmuştur. Bandırma'da daha 1857'de demirci, çivici, bakırcı ve çilingir gibi ateşe dayalı üretim yapan imalâthaneler için şehir dışında bir site yapılır ve bunların şehir merkezindeki faaliyetleri yasaklanır.

Bursa, İzmir ve Selanik gibi kalabalık vilâyetlerde büyük yangınlar meydana gelmekle birlikte, buralardaki itfaiyeler teçhizat ve personel açısından örgütlenmesini hemen hemen tamamlamış durumdadır. Ancak çoğu kent, itfaiye eri ve yangın söndürme araçları bakımından tam anlamıyla fakirdir. Ağustos 1894'teki Uşak'ta meydana gelen ve birkaç gün süren yangın, bu eksikliği açıkça hissettirmiştir. Hem yerel yöneticileri, hem de merkezî idareyi endişeye sevk eden bu yangının günlerce devam etmesinin tek sebebi, itfaiye araçlarının yetersizliği idi. Yangınının ağır sonuçları üzerine kazalarda itfaiye şubeleri oluşturulması, köylere tulumba, balta ve kanca gibi temel söndürme malzemelerinin tedarik edilmesine karar verilir. Bütün bu düzenlemelerin masrafının bir kısmı belediye gelirlerinden, bir kısmı da ahaliden karşılanmıştır. Bir süre sonra bir adım daha atılarak, taşra birimlerinde bekçilikler kurulur. Her iki yüz hane bir bekçilik kabul edilip, her bekçilikte iki veya üç bekçinin görev yapması kararlaştırılmıştır. Bekçiler ellerindeki düdük ve sopalar vasıtasıyla, yangın da dâhil olmak üzere, bütün uygunsuz durumlardan yetkilileri haberdar edecektir. Evlerde su dolu birer kova bulundurulması ve bacaların yılda en az iki defa belediye nezaretinde temizlenmesi sağlanacaktır. Öte yandan büyük şehirlerde yangın kuleleri inşa edilmesi kararlaştırılmıştır. Özellikle Meşrutiyet'ten sonra taşraya yüklü miktarda itfaiye aleti gönderilmiştir.

II. Abdülhamid döneminde, taşra kentlerinin itfaiye örgütlenmesi ya da şartların iyileştirilmesi hususunda daha somut adımlar atıldığı dikkat çekmektedir. Padişah, Széchenyi Paşa'yı 1884 yılında, tüm vilâyet merkezleri ile görece kalabalık sancaklarda itfaiye bölükleri kurmakla görevlendirmiştir. Bölüklerde görev alacak kadro, jandarma erlerinden seçilmiştir. Uygulamaya ilk önce Edirne ile Bursa'dan başlanmış, daha sonra yaygınlaştırılmıştır. Széchenyi Paşa, Dâhiliye Nazırı ve Serasker'le görüşükten sonra, on yedi maddelik bir nizamname ile taşra itfaiyelerinin durumu ve eksiklerinin tespiti amacına yönelik bir istatistik formu hazırlamış ve bunları padişaha sunmuştur.

Taşra yerleşimlerinde İstanbul'daki gibi ahşap ve bitişik nizam yapılaşma yaygın değildir. Buralarda yangınlar daha ziyade dikkatsizlik sonucu meydana gelmektedir.

Bunun yanında Ermeni anarşizminin başlamasından sonra yangın sebepleri arasına kasıt unsuru da eklenmiş, kundak sonucu birçok dükkân, işyeri ya da konaklarda yangınlar çıkartılmıştır. Sultan II. Abdülhamid, Anadolu ve Rumeli'deki yöneticilere emir göndererek, idareleri altındaki yerleşim birimlerinde çıkan yangınlarda kasıt bulunup bulunmadığını araştırmalarını ve suçlu bulunanların cezalandırılmasını ve belediyelerinin eksik tulumalarını tamamlamalarını istemiştir.

Üst üste yapılan düzenlemeleri bir esas bağlamak gerektiği ihtiyacı hâsıl olması nedeniyle nihayet 1890'da bütün imparatorluğu kapsayan Men'-i Harik Tedâbirini Hâvî Nizamnâme yayımlandı. Sekiz maddelik nizamnâme ile İstanbul ve taşra belediyelerinin itfaiye tertibatının tamamlanması, personel açığının giderilmesi, belediyelerin soba boruları ve baca temizliğini denetlemesi istenmekteydi. Yangınla mücadelede koruyucu tedbirleri sistemleştiren nizamnâmede göze çarpan en önemli özellik cezalandırma yöntemiyle caydırıcılık faktörünün de devreye sokulmuş olmasıydı. Ev ve diğer yapıların baca ve soba borularının periyodik temizliği yapılacak, bunlar düzenli biçimde denetlenecektir. Yangına sebep olan kişi veya kişiler bulunup, kasıt amacı güdüp gütmeyeceği araştırılacak, suçu sabit olanlar hakkında yasal işlem yapılacaktır. Kullandığı binanın ısı sistemini temizlemediği tespit edilen kişilere para cezası uygulanacaktır. Metruk binalar, sahipleri tarafından korunacak, böyle yerlere mahalle imamı, muhtarı ve bekçileriyle mahallenin ileri gelenleri nezaret edecek ve bunlar, şüphelendikleri tehlikeli durumları zabıtaya bildireceklerdir.

Széchenyi Paşa, taşra itfaiyelerinin daha sağlıklı yürütmesi amacıyla iki öneri sunmuştur. Bunlardan birincisi, itfaiye kadrolarının niteliğiyle, ikincisi örgütlerin donanımıyla ilgilidir. Buna göre, nizamiye karakolu bulunan vilâyetlerde polisler, karakol bulunmayan vilâyetlerde de jandarma personeli itfaiye konusunda eğitilecek; bu iş için İstanbul itfaiye alaylarından yetişmiş, ancak o tarihte misafir olarak taburlarda bulunan kadro fazlası yüzbaşılardan yetenekli olanları görevlendirilecektir. Széchenyi Paşa, aletlerin temini hususunda valilerin kendisiyle temas kurmalarını teklif etmiştir. Sultan Abdülhamid, polis ve jandarmanın itfaiye hizmetini üstlenmelerini uygun bulmuş, ancak bunların eğitimi için İstanbul'dan uzmanlar gönderilmesini onaylamamıştır. Bu işte, daha önce itfaiye alaylarında çalışıp da, emeklilik ya da başka nedenle ayrılarak memleketlerine dönmüş olan çavuşların görevlendirilmelerini tercih etmiştir. Öte yandan aletlerin tedariki hususunda ise, valilerin doğrudan Széchenyi Paşa'yla değil, Seraskerlik'le irtibat kurmalarını istemiştir. Nitekim daha sonra alınan bir kararla, itfaiyelere araç ve gereç temini işi, masrafi kendilerince karşılanmak üzere, belediyelere bırakılmıştır. İtfaiyecilerin eğitimine gelince, bunun için sınav yapılması, başarılı olanlara diploma verilerek görev yerlerine gönderilmesi kararlaştırılmıştır.

Vilâyet salnameleri incelendiğinde, 20. yüzyıl başlarında büyük şehirlerin hemen hepsinin, itfaiye örgütlenmesini tamamlamış olduğu görülür. Meşrutiyetten sonra taşraya gönderilen alet sayısında da artış gözlenmektedir. Dâhiliye Nezareti 1912 yılının ilk aylarında vilâyetlere çok sayıda tulumba dağıtmıştır. Yangına sebep olanların cezalandırılmaya başlandığına dair, bu dönemde somut delillere rastlanması, devletin yangınları önlemek konusundaki kararlılığını göstermektedir.

Szechenyi Paşa'nın katkısıyla birlikte diplomatik alanda Macaristan ile kurulan dostluğun ürünü olarak, başkanlığını Kont Karácsonyi'nin yaptığı yardım komitesi, Osmanlı Devleti'ne bir sıhhiye arabası (ambulans) hediye eder, iki hasta ve bir doktor taşımaya elverişli bu araba, her türlü ilkyardım malzemesiyle donatılmıştır. Deprem, yangın ve benzeri afetler sırasında yaralananların hastaneye sevkinde büyük kolaylık sağlayacak olan arabayı kullanma yetkisi Şehremaneti'ne verilmiştir.

Szechenyi Paşa, İstanbul'a geldiğinde Askeri İtfaiye Teşkilatı'nı kurmak ve eğitimini tamamlamak için bir yılın yeteceğini düşünüyordu. Ülkesine dönüp Budapeşte'de, Genel İtfaiye Teşkilatı'nın yönetimini devralmayı tasarlıyordu, fakat Osmanlı

İmparatorluğu'nda gördüğü destek geri dönüşünü geciktirmiş ve kendisine paşalık rütbesi verilince, Macaristan'a dönmekten vazgeçmiş ve 23 Mart 1922 tarihindeki ölümüne dek İtfaiye Teşkilatı'nın yöneticisi olarak kalmıştır. Szechenyi Paşa, vasiyeti üzerine Feriköy Katolik Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir. Macar uyruğunu ve Katolik olarak dinini ölümüne kadar koruyan Szechenyi Paşa'nın, dört farklı padişahın hükümrânlık dönemi boyunca tam 48 yıl itfaiyenin başında kalması, Osmanlı İmparatorluğu'nun devlette süreklilik anlayışını gözler önüne sermesinin yanı sıra, itfaiyenin ne denli uzmanlık isteyen, farklı bir alan olduğunu da göstermektedir.

Szechenyi Paşa'nın görev yılları arasında dört sultan değişmiş ancak Paşa günlük politikadan kendini uzak tuttuğu için dördünün de güvenini kazanmıştır. Birçok büyük yangının söndürülmesini şahsen yönetmiş ve birkaç kez yaralanmıştır. İtfaiye araçlarının ve donatılarının modernleştirilmesi, geliştirilmesi uğrunda sürekli çaba harcamış ve Türk İtfaiyeciliğine birçok yenilik getirmiştir. O zamanki uzmanlara göre tüm kıtada itfaiye görevi İstanbul'da en yorucu ve en tehlikeli görevdir. Szechenyi Paşa 1921 yılında Türk İtfaiye Teşkilatı'nı yeniden modernleştirmeye başlamış, fakat bu işi tamamlamaya ömrü yetmemiştir. Birçok önemli nişan kazanmış ve en büyük Türk nişanı olan elmaslı Osmanîye Nişanı'yla da ödüllendirilmiştir.

Szechenyi Paşa'nın eğitimden kıyafete, birlik seviyesinden rütbelere kadar askeri esaslara göre oluşturulan İtfaiye Teşkilatlarından; Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'nda itfaiye bölükleri de cepheye sevk edildiğinden, askeri itfaiye devre dışı kalır ve bu sebeple yangın söndürme görevi tamamen belediye ve mahalle tulumbacılarına bırakılır. Bu durum itfaiye hizmetlerinin askeriye'den belediyeye devrini gündeme getirir. 20. yüzyılda itfaiyenin askeriye'den ayrılarak şehremanetine bağlanması yönündeki görüşler yoğunluk kazanmıştır. Cemil Paşa (Topuzlu) ikinci şehreminliği sırasında 1918 harikzedeleri için toplanan, İtilâf devletlerinin el koyduğu 250.000 lira yardım parasının 50.000 lirasını İngiliz Generali Füller'in aracılığıyla alarak sadece itfaiyenin ıslahına sarf edilmesi için Osmanlı Bankası'na yatırmıştır.

2.5. Cumhuriyet Döneminde İtfaiye Teşkilatı:

Milli Müdafaa Vekaleti'nin bundan sonra askerlerin itfaiye işleriyle uğraşamayacağını belediyeye bildirmesi üzerine gerekli fizibilite çalışmaları yapılır. Ankara hükümeti bu parayı 1923'te İstanbul vali ve şehreminliğine tayin edilen Haydar Bey'in kullanımına vermiştir. Bu para ile motorlu tulumbar ve başka araçlar satın alınmıştır. 25 Eylül 1923 tarihinde itfaiye şehremanetine bağlanmış, başına da Vefî Bey getirilmiş ve ilk belediye itfaiyesi yani İstanbul İtfaiyesi ortaya çıkmıştır. Dönemin valisi ve belediye başkanı olan Haydar Bey'in satın aldığı araçlarla İstanbul'un değişik semtlerinde beş ayrı itfaiye grubu oluşturulmuştur. Kara ve deniz askeri birlikleri tarafından yürütülen itfaiye hizmetleri, İstanbul Valisi ve Şehremini Haydar Bey(Yuluğ) zamanında belediyeye devredildikten sonra, mahalle tulumbacılığı ise Ağustos 1924'te yasaklanarak, atlı ve arka sakalarla birlikte tarihe karışır. 1936'da biri İstinye'deki deniz müfrezesi olmak üzere İstanbul'da on müfreme görev yapmaktadır. Bu tarihte itfaiye on bir kılavuz tulumbarı, yirmi dört motopomp, on iki motopomp çekme kamyoneti, üç merdivenli otomobil, bir motorbot, altı pompa, iki nakliye kamyoneti, beş tahrip kamyoneti ve bir üç tekerlekli kamyonete sahiptir. Vali ve belediye başkanı Muhittin Üstündağ, sekiz yeni istasyonun yanı sıra 1937'de, Saraçhane'de İtfaiye Okulu açılmasını sağlamıştır. Okuldan mezun olanlar merkez ve taşrada itfaiye hizmetlerinin örgütlenmesi ve çağdaş normlara göre yürütülmesi konusunda önemli görevler üstlenmişlerdir. Lütfi Kırdar ve Fahrettin Kerim Gökay zamanlarında ise İtfaiye Müzesi ve İtfaiye Bاندosu kurulmuş ve Almanya'dan itfaiye uzmanları getirilerek itfaiyeciliğin gelişmesi sağlanmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti, 1922 yılında Ankara'da bir itfaiye bölümü kurmuştur. 1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanunu ile her belediyenin itfaiye

teşkilâtı oluşturması kararlaştırılmıştır. 1937’de İstanbul Saraçhane’de İtfaiye Okulu açılmıştır. Türkiye’nin her tarafından gelen itfaiye personeli, dokuz ay süresince söndürme ve kurtarmaya yönelik teknik bilgilerin yanında genel kültür konusunda eğitilmiştir. Cumhuriyet devrinde yeniden kurulan, Millî Savunma Bakanlığı’na bağlı deniz itfaiyesi 1939’da İstanbul Belediyesi’ne devredilmiştir. Yerli malını teşvik kapsamında bazı itfaiye gereçlerinin ülke içinde üretilmesi kararlaştırılır.

Dâhiliye Vekâleti, 1927 yılında yayımladığı bir genelge ile belediye bütçelerine itfaiye için yeterli ödenek konulmasını, itfaiyeye alınacak elemanlara dikkat edilmesini, araçların seçiminde özen gösterilmesini, itfaiyenin ihtiyacı olan su depolarının her an hazır tutulmasını, topluma açık mahallerde, sahiplerinin yangın için gerekli tertibatı almalarının sağlanmasını, elektrik tesisatının kontrolünü, uymayanların cezalandırılmasını, yangının en kısa zamanda öğrenilmesi için gerekli önlemlerin alınmasını istemiştir. Bakanlık genelgesinde, yangın için hiçbir sebep ve mazeret kabul edilmeden faaliyet ve tertibatta noksanı görülenlerin mesul tutulacağı açıklanmıştır.

25 Eylül 1923 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile itfaiye teşkilâtı belediyelere devir edilince modern itfaiye teşkilâtına doğru adım atılmış olmuştur. Zamanla belediye teşkilâtı olan her yerde itfaiye teşkilâtı kurulması ve 1958 tarihli Sivil Müdafaa Kanunu ile doğal âfetlere karşı halkın can ve mal kaybının korunması sorumluluğu da itfaiyeye yüklenmesine rağmen, 1985 yılına kadar itfaiye ile ilgili esaslı bir kanun çıkartılmamıştır. Bu nedenle, bazı belediyelerin çıkartmış oldukları yönetmeliklere göre itfaiye idare edilir olmuştur. Bu alandaki boşluğu doldurmak için 14.02.1985 Tarih ve 3152 Sayılı bir Kanun hazırlanmış ve bu Kanun doğrultusunda, 23 Ağustos 1985 Tarih ve 18851 Sayılı Resmi Gazete’de Yayınlanan Yönetmelik Gereği, İtfaiye Teşkillerinin görev kuruluşları belli olmuştur. Buradaki görevler, Sivil Savunma Kanunu’nun, Ek-9 Maddesi’ne göre hazırlanmıştır. En nihayetinde bu Kanun ve yönetmelik bir daha değişikliğe uğramıştır.

Belediyeler tarafından sunulan itfaiye hizmetleri açısından diğer önemli bir düzenleme ise, 1984 tarihli 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’dur. Bu Kanun ile birlikte itfaiye hizmetleri büyükşehir belediyelerinin görev alanına girmiş ve büyükşehirler ile il merkezlerinde müdürlük olarak hizmet veren itfaiye teşkilatları, 1997 tarihinde büyükşehir belediyelerinde itfaiye daire başkanlıklarına dönüştürülmüştür. Bununla birlikte itfaiye hizmetlerinin belediyenin görev ve sorumluluk alanında olduğu, itfaiye teşkilâtının belediye meclis kararı ile norm kadroya uygun birimler arasında yer aldığı ve itfaiye teşkilâtının çalışma usul ve esaslarını içeren detaylı ve temel düzenlemeler, 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 2004 tarihli 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’na da yansımıştır. Yine aynı yıllarda İstanbul ve Kocaeli illerinin belediye sınırları il sınırları olarak belirlendikten sonra il genelindeki tüm itfaiye teşkilatları Büyükşehir Belediyeleri İtfaiye Daire Başkanlıklarına devredilmiştir. Ancak bu konudaki asıl önemli gelişme 2012 tarihli 6360 Sayılı Kanun ile yapılmıştır. Belediye sınırlarını il mülki sınırları ile birleştiren ve büyükşehir belediyelerinin hizmet alanlarını genişleten yeni Yasa ile itfaiye hizmetleri kentsel ve kırsal alanda, 30 büyükşehir belediyesinin görev ve yetki alanına dâhil edilmiştir.

İtfaiyeciliğin geliştirilerek halkımıza yangınla mücadele konusunda daha iyi hizmetler verilebilmesini sağlamak maksadıyla o zamana kadar yapılan onlarca toplantı ve bu toplantılarda alınan yaklaşık 300 kararın hayata geçirilmesini takip edecek bir organize yapı ihtiyacı hâsıl olmuştur. İşte buradan kasıtlı Tüm İtfaiye Teşkilleri Birliği ilk ulusal genel kurul toplantısı 13 Şubat 1999’da İstanbul’da düzenlenmiştir. Toplantıda konuşan 9.Cumhurbaşkanı Sn. Süleyman Demirel; üç konuda yapılacak işlerin olduğunu belirterek, bunların birincisinin halkın bilinçlendirilmesi, ikincisinin itfaiyecilerin derlenip toplanması, düzenlenmesi ve hizmetlerini daha iyi yapabilecekleri hale getirilmelerinin olduğu ve üçüncüsünün de itfaiyeciliğin meslek olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bütün dünya ülkelerinde itfaiyenin üç temel görevinden birincisi, yangını söndürmek, ikincisi kurtarma olaylarına katılmak ve üçüncüsü de yangın önlemlerini aldırmasıdır. Yangın halinde içeride kalanların çıkarılması, kuyuya veya denize düşenlerin çıkarılması, asansörde kalanların kurtarılması itfaiyenin temel görevleri arasındadır. İnsanlar veya diğer canlılar tehlikeli durumlarda kaldıklarında, onları itfaiyeciler kurtarır. Kurtarma elemanlarının eğitimi sağlanarak ve modern kurtarma cihazlarını artırarak, halkımıza daha iyi hizmet vermek itfaiye teşkilatlarının aynı zamanda vatandaşlarımızın devlete olan aidiyet duygularını güçlendiren hususlardan birisidir. Özellikle, her geçen gün sayısı artan yüksek, karmaşık mimari ve teknolojik özelliklere sahip binalarda kurtarma işlemi daha büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple de, kurtarma ekiplerinin itfaiye içinde özel bir yeri bulunmaktadır.

İtfaiyenin gelişmesi, uzunca bir süre sadece söndürme konusunda olmuş, araç ve gereçler yenilenmiş ama gelişmiş ülkelerde söndürmeden önce gelen önleme ve kurtarma birimleri ikinci planda kalmıştır. Önleme konusunda ilk Yangında Korunma Yönetmeliği, İstanbul İtfaiye Müdürü Abdurrahman Kılıç'ın büyük çabalarıyla, 1992 yılında İstanbul'da ve 2002 yılında da Türkiye genelinde yayımlanmış, yangında önce binalarda alınacak önlemler belirtilirken, itfaiyelere yangın projelerini inceleme ve yapılanları iskân aşamasında kontrol yetkisi verilmiştir. Büyükşehir belediye itfaiyeleri 1995 yılından itibaren daire başkanlıklarına dönüştürülerek, idareci kadrolar artırılmış ama ne yazık ki itfaiyecilik açısından önemli bir gelişme kaydedilememiştir. 2014 yılından itibaren proje inceleme ve iskân kontrol yetkileri de itfaiyeden alınarak ilçe belediyelerine verilmiş, itfaiyeler sadece yangına gidip alevlere su sıkan kurumlara dönüştürülmüştür

1990'larda İtfaiye Teşkilatının temel görevlerinden birisi olan yangın ve yangın güvenliği ile ilgili düzenlemeler, farklı konuları düzenleyen mevzuat içinde dağılmış olarak bulunmaktaydı. Yangın güvenlik önlemleri ile doğrudan ilgili yönetmelik sayısı dört-beşi geçmemekte, birçoğunda kazma, kürek ve kovadan başka bir şey bulunmamaktaydı. Türkiye'de yangın güvenlik önlemleri konusunda yapılan ilk önemli çalışma, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin İstanbul Teknik Üniversitesi'ne yaptırdığı "Yangın Güvenliği ve Yangından Korunma Araştırması" projesidir. İstanbul'un yangın önlemlerini belirlemek üzere tespit çalışmalarına başlandı ve 1988 yılında 561 mahalle muhtarına, 30 bin aileye, 1400 itfaiye personeline değişik tipte çok amaçlı anket yapılarak çok sayıda itfaiye ile ilgili kuruluşla konuşuldu. Değişik kuruluşlarda yapılan anket ve incelemeler ile itfaiye ve yangınla ilgili tespitler yapıldı. Batı Almanya, İngiltere, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya, Avusturya ve Japonya'nın itfaiye kuruluşları ve yangın güvenlik önlemleri, dörder kişilik ekiplerle 15'er gün incelendi.

Araştırma projesi kapsamında, İstanbul İtfaiye Teşkilatı organizasyon şeması hazırlandı, görev tanımları ve terfi şekilleri belirlendi. Eğitimle ilgili çalışmalarda yangın okulu eğitim programı taslağı ve ders müfredatları hazırlandı. Yangın risk haritaları çizildi, hidrant ve su rezervuarlarının yerleri tespit edildi, itfaiye grup ve istasyonlarının şehir içi yerleşim yerleri ve özellikleri incelendi. Personel, teçhizat, araç-gereç, cins ve miktarları tespit edildi. Haberleşme sistemlerinin kompüterize edilmesi ve yangın ihbarlarının bilgisayarlarla değerlendirilmesi için gerekli veriler belirlendi. İtfaiye teşkilatının reorganizasyonu, eğitim ve diğer mevzuat şartlarına göre tespiti ve tertibi tamamlandı ve yatırım planı hazırlandı. Yapılan çalışmalarda;

- a) Yangının meydana gelmemesi için önlem ve korunma,
 - b) Yangını en kısa zamanda haber alma ve müdahale etme,
 - c) Yangının genişlemesini önleme ve söndürme, hususları esas alındı.
- Çalışmalar, 13 rapor ve bir özet rapor olarak düzenlendi:

- 1) İtfaiye Organizasyonu ve Görev Tanımları,
- 2) İtfaiye Personeli Eğitimi ve Eğitim Programları,

- 3) İtfaiye Araç-Gereçleri, Standart Donanımları ve Bakımları,
- 4) İtfaiye Haberleşme Sistemi, Bilgisayarla Sevk ve İdaresi,
- 5) Yangın Araştırmaları Veri Tabanı ve İstatistik Analizler,
- 6) İtfaiye Araçları Ulaşım Durumu,
- 7) Deniz Yangınları ve Deniz İtfaiyesi,
- 8) Kritik Risk Bölgeleri ve İstasyon Yerleri,
- 9) Yangın Mevzuatı ve Yangın Güvenlik Önlemleri,
- 10) Su Kaynakları ve Yangın Muslukları,
- 11) İtfaiye Teşkilatı Yatırım Planlaması,
- 12) İstanbul Belediyesi Yangından Korunma Yönetmeliği,
- 13) Yangın Güvenliği ile İlgili Mevzuat Külliyatı konuları incelenmiştir.

Yurt içinde ve yurt dışında yapılan tespit çalışmaları göz önünde tutularak, yapısal yangın güvenliği ile ilgili olarak; bina yerleşimi ve binaya ulaşım, bina taşıyıcı sisteminin stabilitesi, bölmeler, cepheler, çatılar, boşaltma durumunda kullanılan kaçış yolları, bina bölmelerine ilişkin önlemler, dumandan arındırma konularında mevzuatta olması gereken hususlar tespit edildi ve 1988 yılında “İstanbul Belediyesi Yangından Korunma Yönetmeliği Taslağı” hazırlandı. Ülke genelinde yangın güvenliği açısından uyumluluğu sağlamak, yangın önleme sistemlerinin yapım, kontrol ve denetim esaslarını belirlemek, eğitim standardizasyonu gerçekleştirmek, yangın önlemleri konusunda halkı aydınlatmak ve belediyeler arasındaki koordinasyonu sağlamak gibi görevlerin yerine getirilmesi için acilen “Yangın Önleme Genel Müdürlüğü” kurulmasının şart olduğu rapor edildi.

Yönetmelik taslağı, üzerindeki çalışmalar tamamlandıktan sonra Eylül 1991’de İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi’ne sunuldu. Mecliste gündeme alınması uzun zaman aldı ve nihayet 16 Ocak 1992 tarihinde Belediye Meclisi’nde kabul edilerek “İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yangından Korunma Yönetmeliği” yürürlüğe konuldu.

Böylece, Türkiye’deki itfaiyeler içinde ilk defa İstanbul İtfaiyesi’nde mühendis ve mimar çalıştırılmaya, yeni yapıların projeleri İtfaiye Müdürlüğü’ndeki uzmanlar tarafından yangın güvenliği açısından incelenmeye başlandı. Binalar yapıldıktan sonra yangın merdiveni, ikinci bir çıkış kapısı ve yangın söndürme sistemi yaptırmak ve diğer yangın güvenlik önlemlerini aldirmek çok zor olduğundan, daha proje aşamasında itfaiyenin kontrolünden geçmesi gerektiğinden topluma açık yapılar, işyerleri, ticaret merkezleri ve benzeri yerlerin inşaatına izin verilmeden önce, projenin İtfaiye Müdürlüğüne de görülmesi ve bina bitince iskân verilmeden evvel yeniden itfaiyece tetkik edilmesi ilçe belediyelerinden istenmesi sağlanmıştır.

Bu, Türkiye itfaiyeleri için bir reform niteliğindedir. Bu Yönetmelik bir başlangıçtı. Diğer şehirler örnek almaya ve yönetmelik her geçen gün genişletilerek uygulanmaya başlandı. Günümüzde gelişmiş ülkeler seviyesinde Binaların Yangından Korunma Hakkında Yönetmeliğimizin olmasını, bu ilk yönetmeliğe borçlu olduğumuz bir vakıadır. Bu Yönetmelikten sonra 1994 yılında Kamu Binalarının Yangında Korunması Hakkındaki Yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten 2002 yılına kadar ülke genelinde geçerli olan bir yangın yönetmeliği ne yazık ki bulunmuyordu.

İstanbul Belediyesi Yangından Korunma Yönetmeliği, İstanbul için geçerli olması, sadece belediye tarafından yürürlüğe konulması ve uygulama alanını sınırlı tutmasına rağmen, diğer büyükşehir belediyeleri için örnek olmuş, İzmir, Mersin, Antalya ve Bursa belediyeleri benzer yönetmelik çalışmalarına başlamıştır. Bu defa da, büyükşehirlerin farklı

yönetmelikler çıkarması karmaşaya neden olmuş ve büyükşehir sınırlarının dışında kalan bölgelerde hiç bir yangın güvenlik önlemi alınmamıştır. Bu eksiklikleri gidermek, belediyeler arasındaki farklı uygulamaları önlemek, tasarımcılara ve uygulamacılara yön verebilmek için ortak bir yönetmelik çıkarılması gerekmektedir.

Sivil Savunma Genel Müdürlüğü'nün koordinatörlüğünde ve Prof. Dr. Abdurrahman Kılıç'ın yürütücülüğünde hazırlanan, çok sayıda sivil toplum kuruluşunun görüşü alınan "Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik", İçişleri Bakanlığı'nın 29/5/2002 tarihli ve 1313 sayılı yazısı üzerine, 7126 sayılı Sivil Savunma Kanunu'nun ek 9. maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nun 12/6/2002 tarihli kararı ile nihayet Resmi Gazete'nin 26.07.2002 tarih ve 24827 sayısında Türkiye Yangından Korunma Yönetmeliği olarak Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik adı altında yayımlandı. Bahse konu Yönetmelik; Türkiye genelinde her türlü yapı, bina, tesis ile açık ve kapalı alan işletmelerinde alınacak yangın önleme ve söndürme tedbirlerini, yangının ısı, duman, zehirleyici gaz, boğucu gaz ve panik nedeni ile oluşan can güvenliğine yönelik tehlikeleri en aza indirmek için gerekli olan tasarım, yapım, kullanım, bakım ve işletim esaslarını ile yangına karşı sigorta işlemlerinde bu kurallara uyulup uyulmadığının kontrolünü kapsamaktaydı. Zaman içinde gerek AB mevzuatına uyumluluk, ortaya çıkan yenilik ve uygulama ile aksaklıklar nedeniyle Yönetmelik, kapsamlı bir şekilde yenilenerek 18.12.2007 tarihli ve 26735 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe konuldu. Yeni Yönetmeliğin en büyük yeniliği, mevcut yapılar ile ilgili bir bölümün olması ve hangi konuda, kimin kusurlu veya sorumlu olabileceği belirtilmiştir.

2009 yılında ve 2015 yıllarında Binaların Yangında Korunması Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikler ile söz konusu Yönetmelikte bazı bölümlerde değişiklikler yapılarak bahse konu Yönetmelik son şeklini almış ve Resmi Gazete'nin 2015/7401 sayısı ile de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Değişiklikler kapsamında itfaiyenin güncel telefon numarası "YANGIN 110" şeklinde değiştirilmiştir.

İtfaiyelerin kurumsallaşması, itfaiyenin su dağıtan, bahçe sulayan, baca temizleyen kurum dışına çıkabilmesini sağlamak için çağdaş bir yasaya ihtiyaç bulunduğundan kasıtlı, İtfaiye kurumları ile ilgili 23.08.1985 tarih ve 18851 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "İtfaiye Teşkillerinin Kuruluş, Görev, Eğitim ve Denetim Esaslarına Dair Yönetmelik", nihayet Resmi Gazete'nin 21.10.2006 gün ve 26326 sayılı baskısında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Yönetmelik, 2006 yılında bazı değişiklik yapılarak yenilenmiştir. Ancak, gelişmiş ülkelerin itfaiye teşkilatlarında önleme, kurtarma ve söndürme birimlerinde oluşturulmuşken, 21/10/2006 tarihli ve 26326 sayılı Resmi Gazete'de Belediye İtfaiye Yönetmeliği yayımlanmasına rağmen, ülkemizdeki itfaiye teşkilatlarında bu birimlerin nasıl oluşturulacağı, malzemelerinin ne olacağına henüz belirlenmemiştir. 2021 yılına kadar da bazı illerin bünyelerinde kentsel ve doğal şartlarda görev yapabilecek kurtarma birimleri olmasına rağmen zorunlu olarak kurulması gerekmediği için çoğu itfaiye sadece söndürme biriminden ibaretti. 18 Aralık 2021 tarihinde Belediye İtfaiye Yönetmeliğinde yapılan değişiklikler ile itfaiye teşkilatının yapısına yangın dışındaki olaylar olan afet ve acil durumlar ile itfaiye olayı tanımlamaları getirilerek "Her türlü kaza, çökme, patlama, mahsur kalma ve benzeri durumlarda teknik kurtarma gerektiren olaylara müdahale etmek ve ilk yardım hizmetlerini yürütmek; arazide, su üstü ve su altında her türlü arama ve kurtarma çalışmalarını yapmak, su baskınlarına müdahale etmek." görevleri eklenmiştir.

Bu görevleri icra edebilmek için de "Nüfusu 50.000-100.000 olan yerleşim yerlerinde hafif, 100.000-300.000 olan yerleşim yerlerinde orta, 300.000 üzeri yerleşim yerlerinde ise ağır arama ve kurtarma ekibi oluşturulur. Nüfusu 3.000.000'u aşan yerleşim yerlerinde her 3.000.000 için bir ağır arama kurtarma ekibi oluşturulur." hükümleri çerçevesinde nüfusa göre farklı seviyelerde arama ve kurtarma ekiplerinin oluşturulması zorunluluğu getirilmiştir. Hatta ağır arama ve kurtarma ekiplerinde su altı ve köpekli arama

ve kurtarma ekipleri kurma zorunluluğu bulunması nedeniyle büyükşehir belediyelerine ait itfaiye daire başkanlıklarında artık bu ekiplerin kurulma zorunluluğu bulunmaktadır. Ancak, 2021 yılında Belediye İtfaiye Yönetmeliğinde yapılan söz konusu değişikliklere rağmen halen 30 Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Teşkilatlarının hepsinde bu ekiplerin bulunmadığı da bir gerçektir.

Böylesi geniş görev alanına, üç aşıra yayılan bir tarihe ve teşkilatlanmaya sahip İtfaiye Teşkilatları, hem araç ve gereçlerini sergilemek, itfaiye hizmetlerinin tanıtılmasını sağlamak ve farkındalık oluşturmak maksadıyla her yıl düzenli olarak İtfaiye Haftası adı altında kuruluş yıldönümünü kutlamaktadır. Bugün belediyelere bağlı Cumhuriyet İtfaiyeleri, 25 Eylül 1923 tarihinden itibaren teşkil edilmesi ve ilk kuruluşun eski çalışmalarda hangi gün olduğunun tam belli olduğunun tespitinin yapılamaması veya araştırılmaması nedeniyle, kutlama haftası olarak Cumhuriyet İtfaiyesi'nin kuruluş tarihi esas alınmıştır. Cumhuriyet itfaiyesinin kurulduğu tarihten itibaren Eylül ayının son haftası "İtfaiye Haftası" olarak kabul edilmiş ve kutlanmıştır.

İtfaiye hizmetlerinin ne olduğunu halkımıza anlatmak, yangın güvenlik önlemlerinin önemi konusunda halkımızı aydınlatmak ve yangından korunma şekillerini açıklamak amacıyla, Cumhuriyetin ilk yıllarında İtfaiye Haftası düzenlenmesine rağmen, 1960'lı yıllardan sonra kutlamalar terk edilmiştir. 70'li yılların başında, Ankara İtfaiye Müdürü Baki Akansel, Ankara'da yeniden İtfaiye Haftası kutlamalarını başlatmasına rağmen, İstanbul'da bu başlatılmamıştır. Bakanlar Kuruluna bağlı Kaza ve Yangınlardan Koruma Kurumu ile Türkiye'de ilk defa 'Yangından Korunma Haftası'nı 1970 yılında kutlanmıştır. İtfaiye Haftası'nın yeniden düzenlemesi ilk kez 1990 yılında Prof. Dr. Abdurrahman Kılıç tarafından başlatılmıştır. Bu haftayı, İstanbul İtfaiyesi'nin kuruluş tarihine denk getirmek ve haftanın adının değiştirilerek 'İtfaiye Haftası' denilmesi istenmiş ve Ankara İtfaiyesi birlikte bu hafta 'İtfaiye Haftası' olarak kutlamaya başlanmıştır.

3. Sonuç ve Öneriler ;

Bu minvalde; Türk İtfaiyesi'nin kuruluş tarihi itfaiye teşkilatları tarafından 1714 olarak kabul edilmesi ve her yıl düzenlenen itfaiye haftasında kuruluş yıldönümünün bu tarih esas alınarak kutlandığı ve hesaplandığını dikkate aldığımızda, pek çok kaynakta olmayan ve yeni bilgiler ihtiva eden belgeler, tarafımızca burada kullanılıp ve neşredilerek Tulumbacı Ocağı'nın resmi kuruluş tarihi, 4 Receb 1132 yani 12 Mayıs 1720 olarak tespit edilmiştir. Ocağın kurulması için yapılan müzakere ve yerinin belirlenmesi ile kışla binasının inşası ve masrafları, Gerçek Davut'un mezar taşı, denizası yangınlara müdahale etmek için alınan kayıklar ve ocağa mahsus kayıkhâne inşası arşiv vesikalarından istifade edilerek tespit edilen hususlardır. Ayrıca Gerçek Davut'un daha önce bilinmeyen ve aileden epey zaman sonra ihtida eden İsmail adında bir oğlu olduğu da tespit edilmiştir. Bunun yanında bir müteşebbis olarak Gerçek Davut'un yeni bir icadı olup literatürde ihmal edilen çekiç mekanizmasına yeniden dikkat çekilmiştir. Tulumbacı Ocağının feshedilmesinden Askeri İtfaiye Teşkilatının kurulmasına giden yolda meydana gelen aksaklıklar, Szechenyi Paşa'nın şahsi azmi ve gayreti sayesinde gösterilen ilerlemeler, bugünün İtfaiye Teşkilatlarının oluşumunun nasılda meşakkatli bir süreç içinde meydana geldiğini açıklaması ve bundan sonra yapılacak düzenlemelere ışık tutması bakımından oldukça önemlidir.

Ülkemizde bu denli tarihsel arka plana sahip İtfaiye Teşkilatlarının, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanununa göre 30 büyükşehirde Daire Başkanlığı, 5393 sayılı Belediye Kanununa göre 51 İlde ise Müdürlük ve İlçelerde ise Amirlik seviyesinde bulunan İtfaiye Teşkilatları; 18 Aralık 2021 tarihinde yayımlanan Belediye İtfaiye Yönetmeliğine organize olduğunu ve bu organizasyonlarını bahse konu Yönetmelikte belirtilen;

“a) Yangınlara müdahale etmek ve söndürmek.

b) Her türlü kaza, çökme, patlama, mahsur kalma ve benzeri durumlarda teknik kurtarma gerektiren olaylara müdahale etmek ve ilk yardım hizmetlerini yürütmek; arazide, su üstü ve su altında her türlü arama ve kurtarma çalışmalarını yapmak.

c) Su baskınlarına müdahale etmek.

ç) Afet ve acil durumlarda arama ve kurtarma çalışmalarına katılmak.

d) 27/11/2007 tarihli ve 2007/12937 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik ile verilen görevleri yapmak.

e) 30/9/2020 tarihli ve 3033 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile yürürlüğe konulan Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik, Nükleer Tehdit ve Tehlikelere Dair Görev Yönetmeliği kapsamında kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer olaylara yangın durumunda ilk müdahalede bulunmak, keşif-tespit, arama/kurtarma faaliyetlerinde 3/1/2014 tarihli ve 28871 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) kapsamında ilgili çalışma grubuna destek vermek, dekontaminasyon görevlerini valilik ile iş birliği içerisinde yerine getirmek.

f) Halkı, kurum ve kuruluşları itfaiye hizmetleri ile ilgili olarak bilgilendirmek, alınacak önlemler konusunda eğitmek ve bu konuda tatbikatlar yapmak.

g) Kamu ve özel kuruluşlara ait itfaiye birimleri ile gönüllü itfaiye personelinin eğitim ve yetiştirilmesine yardım etmek; bunların bina, araç-gereç ve donanımlarının itfaiye standartlarına uygunluğunu denetlemek ve bu birimlere yangın yeterlilik belgesi vermek ve gerektiğinde bu birimlerle iş birliği yapmak.

ğ) Belediye sınırları dışındaki olaylara müdahale etmek.

h) Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik hükümlerine göre belediye meclisince tespit edilecek ücret karşılığında baca temizliği yapmak ya da belediye tarafından yetkilendirilmiş kişi ve kuruluşlara yaptırmak ve bacaları yangına karşı önlemler yönünden denetlemek.

ı) Talep edilmesi halinde orman yangınlarının söndürülmesi çalışmalarına katılmak.

i) İmar planlarına göre parlayıcı, patlayıcı ve yanıcı madde depolama yerlerinin tespiti için ilgili birimlere görüş bildirmek.

j) İşyeri, eğlence yeri, fabrika ve sanayi kuruluşlarını yangına karşı önlemler yönünden denetlemek, bu konularda mevzuatın öngördüğü raporları vermek ve görüş bildirmek.

k) Belediye başkanının verdiği diğer görevleri yapmak.

(2) İtfaiye teşkilatları, afet ve acil durumlar ile ilgili görevlerini 26/8/2013 tarihli ve 2013/5703 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği ile Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) kapsamında yürütür.” görevlerini yürütmeye başlamadan önce,

“Allah’ım...

Tehlikeye düşmüş olan her canlının, özellikle küçük bir çocuk ya da yaşlı birinin imdadına geç kalmadan yetişebilmem için bana güç ver!

Yangınla mücadelede bilgi, teknik ve tecrübelerimi arttır. Sevgimi, cesaretimi ve inancımı eksiltme!

Pirimiz İbrahim Peygamberi yanmaktan koruduğun ilahi emrin sırrına beni de dâhil et!

Kaderimde ölmek varsa çocuklarımı, eşimi ve yakınlarımı koru Allah'ım!" şeklinde üç asırlık itfaiye duasını her gün mesaisine başlamadan okunmaktadır. Asırlık gelenek timsali dua ile mesaisine başlayan İtfaiye Teşkilatı aynı zamanda her daim teknolojik gelişmeleri takip ederek çalışmalarını teknolojiye uyum göstererek devam ettirmesi gerektiğini, kullandığı araç ve gereçlerin ve ortaya çıkan yeniliklerin bunu zorunlu kıldığını gözden kaçırmamak gerekmektedir.

Günümüzde itfaiye personeli tarafından yasal olarak düzenlenen yürütülen bu görevler geçmişten günümüze kadar kültürel mirasımızın bir parçası olan her mahalledeki gönüllü itfaiyeciler olan tulumbacılar tarafından yerine getirilmekteydi. Günümüzde ise Avrupa ülkelerinde ve gelişmiş ülkelerde yangın söndürme ekiplerinin önemli bir bölümünü "gönüllü itfaiyeciler" oluşturmaktadır. Ülkemizde de Belediye İtfaiye Yönetmeliğinde bulunan 45'nci madde ile "Gönüllü İtfaiye Teşkilatı" kurulması işi İtfaiye Teşkilatının yasal bir görevi haline gelmiştir. İtfaiye Teşkilatları, çıkardıkları yönergeler ile gönüllü itfaiyeci olabilecek vatandaşların özelliklerini ve eğitim standartlarını belirlemekte, araç ve malzeme verilerek gönüllü itfaiyeci istasyonu kurulmasını dahi gerçekleştirebilmektedirler. Gönüllü itfaiyeciler, aldıkları eğitim doğrultusunda başta yangın olmak üzere trafik kazası, kurtarma ve mahsur kalma gibi olaylarda olay mahalline yakın mesafede oldukları ve itfaiye olayına erken müdahale edebildiklerinden dolayı müdahalede başarılı olmaktadır.

İtfaiyeciliğin kurulduğu tarih olan 1720 yılından 1923 yılına kadar olan sorunlar ile 1923'te ilk ulusal itfaiye toplantısının yapıldığı 1999'da yapılan ve 9. Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel tarafından tespit edilen sorunlar dikkate alındığında; bugün yangın güvenliği ve önlemlerinin alınmasında, itfaiye liselerinin ve yüksekokullarının kurulmasına, itfaiye eğitimleri, araç-gereç ve personel seviyesi ile teşkilatlanma bakımından başta 30 büyükşehirdeki daire başkanlıkları olmak üzere birçok ilde itfaiye teşkilatları, belli bir seviyeyi yakalamış bulunmaktadır. Ancak, itfaiyeciliğin bir meslek olarak kabul edilmesi, hayatını kaybeden meslek mensuplarının şehit kabul edilmesi, itfaiyecilik okullarından alımın şart koşulması, 81 ilin genelinde standartların belirlenerek personel, araç-gereç kıyafet ve tesis bakımından aynı seviyenin tesis edilmesi, mevzuata uygun olarak en küçük belde ve ilçe belediyesine kadar itfaiye teşkilatının kurulması gibi birçok problem henüz çözülememiştir. Bu sorunların üstüne, itfaiye teşkilatlarının 112 Acil Çağrı Merkezlerine dahil edilmesi neticesinde itfaiyenin kamu güvenliğinin esas unsurlarından biri olduğunun bir kez daha tescillenmiş olmasına rağmen, polis, jandarma ve 112 ambulans ekipleri ile birlikte hareket etme zorunluluğunun ortaya çıkmasının getirdiği telsiz iletişim ve alt yapının kurulması ile olay yeri komutasının yasal olarak düzenlenmesi ihtiyaçlarının da ivedilikle giderilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde meydana gelen başta yangın, deprem ve sel gibi afet ve acil durumların sıklıkla yaşandığını, 303 yılı aşan tarihinin getirdiği kurumsal organizasyon kültür ve bilinci, her gün binlerce itfaiye olayına 7 gün 24 saat mesai düzeni içerisinde müdahale etmesinin oluşturduğu tecrübe, büyükşehirlerden ilçelere kadar olan yapılanmasının getirdiği yerel ağı göz önünde bulundurarak, vatandaşlarımızın can ve mal güvenliğinin sağlanması ile ülke kaynaklarının heba olmamasını tesis etmek amacıyla itfaiye teşkilatlarının sorunlarının şanlı tarihine ve eşsiz görevlerine yakışır bir şekilde çözülmesi gerekmektedir

KAYNAKÇA:

- 1) KILIÇ Abdurrahman İstanbul Yangın Kuleleri ve Çıgırtkanlıkları, , 1. Baskı,İstanbul 2019, YEM yayın.
- 2) Tarihin Engin Sularında, Prof.Dr. Vahdettin Engin'e Armağan, 1. Baskı, Ankara 202 Yeditepe Yayınevi.
- 3) GÖKHAN Prof. Dr. İlyas, SARAÇ Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin, ÖZCAN Dr. A. Gökçe, Lale Devri'nde Osmanlı Devleti ve Nevşehir, , Kasım 2018, Kömen Yayınları.
- 4) Tanyıldız, Gamze 19.yy'dan Günümüze İstanbul itfaiyecilerin tarihi ve Giysilerinin Günümüze Kadarki Değişimi, , Yüksek Lisans Tezi, 2020,
- 5) Kılıç, Abdurrahman Tulumbacı Kahvehaneleri,
- 6) Kılıç, Abdurrahman İlk Kurtarma Timi, , Ateş tutan Eller-Ateş Kahramanları(2010),
- 7) Tataroğlu Orkan, Altundağ Hüseyin Türkiye'de İtfaiye Teşkilatlarının Yangınla Mücadelesindeki Teşkilat Kültürünün Değerlendirilmesi, , Dirençlilik Dergisi,2022.
- 8) Kuzucu, Kemalettin TDV İslam Ansiklopedisi, İtfaiye, 2. Basım, Ankara 2020,
- 9) Erler, Y.Doç.Dr.Mehmet Yavuz, 1870 yılında Doğu Karadeniz'de Çıkan Yangın ve Etkileri, , Dergipark.
- 10) Kuzucu, Kemalettin, Szehenyi Paşa ve Osmanlı İtfaiyesinin Modernleştirilmesi(1874-1922), Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi 14, İstanbul 2006, sf 31-52.
- 11) Kılıç, Abdurrahman,Yangın Sigortacılığının Tarihi Gelişimi,
- 12) Özgür Hüseyin, Azaklı Sedat, Osmanlı'da Yangınlar ve İtfaiye Hizmetleri, Gazi Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi , 1/2001,153-172.
- 13) Kılıç Abdurrahman, Yangında Korunma Araştırması, Ateşi Tutan Eller, Ateş kahramanları(2010).
- 14) Kılıç Abdurrahman, İlk Yangından Korunma Yönetmeliği, Ateşi Tutan Eller, Ateş kahramanları(2010).
- 15) Kılıç Abdurrahman, Türkiye'de Yangından Korunma Yönetmeliği-2002, Ateşi Tutan Eller, Ateş kahramanları(2010).
- 16) Kılıç Abdurrahman, Türkiye'de Yangından Korunma Yönetmeliği-2007, Ateşi Tutan Eller, Ateş kahramanları(2010).
- 17) Osmanlı Bilimi Araştırmaları, Adnan Adıvar Özel Sayısı, İstanbul Üniversitesi Yayın No.4668, cilt 7, sayı 2, 2006
- 18) İtfaiye 110 Dergisi, Ocak-Şubat 1999, Sayı 20, sf 13.
- 19) GÖKHAN İlyas, SARAÇ Hüseyin, ÖZCAN Gökçe, Lale Devri'nde Osmanlı Devleti ve Nevşehir, Kasım 2018
- 20) ÖZÜĞURLU BAYRAMOĞLU Sonay, ÇELİK Melih, BİLGİÇ KAVAS Asmin, KARA Hilal, Türkiye'de İtfaiyenin Anatomisi, Mart 2022.